СВАБОДА

№ 1—2 люты 1993

Кошт 3 рублі

Беларускія грошы друкуюцца ў Мюнхэне

З інфармаваных крыніцаў у Нацыянальным банку Беларусі СВАБОДЗЕ стала вядома, што «нямецкая фірма, якая знаходзіцца ў Мюнхэне, распачала друкаваньне беларускай нацыянальнай валюты, і адзін намінал грошай ужо надрукаваны».

Кантракт, кошт якога, па непацьверджаных зьвестках, перавышае 5 млн. даляраў, быў падпісаны ў жніўні 1992 г. падчас візыту ў Мюнхэн высокапастаўленых чыноўнікаў Саўміна і Нацыянальнага банка.

Узоры купюраў распрацавала створаная Нацыянальным банкам група менскіх мастакоў. На банкнотах, памер якіх прыкладна супадае зь нямецкай маркай, з аднаго боку — выявы Скарыны, Купалы, Коласа, Цёткі.., а на адваротным — помнікі архітэктуры Беларусі.

Узоры банкнотаў, па нашых зьвестках, былі зацьверджаны Прэзыдыюмам ВС на закрытым паседжаньні яшчэ на пачатку лета 1992 г. Тады ж была зацьверджаная і назва беларускай грашовай адзінкі — РУБЕЛЬ. Прапанову дэпутата Н.Гілевіча наконт ТАЛЕРА не падтрымаў ні адзін з прысутных членаў Прэзыдыюму. «К рублю все привыкли», — такі быў галоўны аргумэнт.

Пятро ПАНКРАТОВІЧ

(Працяг тэмы на 5-й стар.)

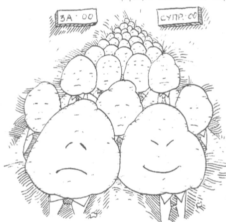

Мал. Сяргея ХАРЭЎСКАГА

Куды ідзе валюта?

Упершыню Савет Міністраў, пасьля настойлівых патрабаваньняў дэпутатаў, вымушаны быў прадставіць на зацьверджаньне Вярхоўнаму Савету падрабязны плян выкарыстаньня Дзяржаўнага валютнага фонду ў 1993 г., а гэта — 180 млн. даляраў.

Выкарыстаць іх прапануецца наступным чынам (усе сумы ў далярах):

— унёскі ў міжнародныя фінансавыя арганізацыі — 5 млн. (2,8%);

— унёскі ў арганізацыі ААН — 15 млн. (8,3%);

— утрыманьне беларускіх пасольстваў за мяжой — 7 млн. (3,9%);

— на замежныя камандзіроўкі ВС і СМ — 3 млн. (1,7%);

— закуп мэдыкамэнтаў і харчовых тавараў — 50 млн. (27,8%);

— на выплаты па крэдытах — 90 млн. (50%);

— рэзэрвы на неадкладныя патрэбы — 10 млн. (5,5%), у тым ліку, 4,7 млн. на закуп абсталяваньня для вырабу беларускіх пашпартоў.

Цікава, што Беларусі даводзіцца рабіць унёскі ня толькі ў асноўны бюджэт ААН, але (як і ўсім сябрам гэтай арганізацыі) удзельнічаць у фінансаваньні канкрэтных праграмаў ААН. Сёлета, напрыклад, нам давядзецца ўнесьці 500 тыс. на ўтрыманьне часовых сілаў ААН у Ліване і 780 тыс. — у Югаславіі, на місіі назіральнікаў ААН у іраках-кувэйцкім канфлікце — 210 тыс., на кантрольную місію ў Анголі — 280 тыс., і нават на місію ААН па правядзеньні рэфэрэндуму ў Заходняй Сахары — 460 тыс. Удзел Беларусі ў UNESCO абыходзіцца нам у 1,2 млн., у Міжнароднай арганізацыі працы — 800 тыс., у МАГАТЭ — 540 тыс.

На ўтрыманьне пасольстваў і прадстаўніцтваў Беларусі за мяжой плянуецца выдаткаваць 7 млн. У прыватнасьці, Пастаяннаму прадстаўніцтву пры ААН — 300 тыс., пасольствам: у Францыі — 500 тыс., у Аўстрыі — 400 тыс., Швэйцарыі — 500 тыс., у ЗША — 620 тыс., у Нямеччыне — 640 тыс., у Бэльгіі — 600 тыс., у Ізраілі — 500 тыс., у Кітаі — 700 тыс., у Польшчы — 200 тыс., у Латвіі — 70 тыс., у Летуве — 60 тыс. Генконсульствам: у Эстоніі — 20 тыс., у Гданьску — 40 тыс., у Балгарыі — 20 тыс.

Карацей кажучы, сродкаў Дзяржаўнага валютнага фонду хапае толькі на самыя-самыя неадкладныя патрэбы. Але гэта далёка ня ўся валюта, якую мае ўрад. Саўмін яшчэ бярэ на Захадзе крэдыты: у Нямеччыне — 550 млн., у ЗША — 24 млн., у Камісіі Эўрапейскага Эканамічнага Супольніцтва — 140 млн., у Эўрапейскага Банка Рэканструкцыі і Развіцьця — 39 млн. Па гэтых крэдытах ужо даводзіцца плаціць немалыя працэнты, але як яны выкарыстоўваюцца — пакуль загадка.

Пятро ПАНКРАТОВІЧ

ГОД ЗАСНАВАНЬНЯ 1902
ВЫХОДЗІЦЬ З 1990

Рэдактар **Ігар ГЕРМЯНЧУК**
Выдавец **Павал ЖУК**

АДРАС ДЛЯ КАРЭСПАНДЭНЦЫІ: **220029, Менск, вул.М.Багдановіча, 7а**

Генадзь Данілаў (Начальнік саўмінаўскага Упраўленьня грамадзкай бясьпекі і абароны) выступае ў судзе Цэнтральнага раёна Менска ў "абарону свайго гонару і годнасьці".

(Чытайце матар'ял на 7-й стар.)

Удакладненьне

Рэдакцыя СВАБОДЫ інфармуе, што ў нашай газэце (1, 1992 г.) са спасылкай на гарадзенскую газэту «Перспектива» было паведамлена, што «старшыня Гарадзенскага абласнога Савету Д.Арцыменя будуе ў Польшчы пад Беластокам вялікі дом».

На самой справе ў газэце «Перспектива» была апублікавана фраза наступнага зьместу: «На вопрос, строит ли Д.Арцименя дом на территории Польши возле г.Беластока, был дан отрицательный ответ».

Прыносім грамадзяніну Арцыменю прабачэньне за недакладна перададзеную інфармацыю, якая закранула ягоны гонар.

УРАД НАЎРАД ЦІ БУДЗЕ РАД

Эксперты трох нямецкіх дасьледчых інстытутаў зрабілі аналіз сёньняшняга эканамічнага становішча Рэспублікі Беларусь і прыйшлі да высновы, што палітыка цяперашняга ўрада «вядзе да абвастрэньня эканамічнай няўстойлівасьці і ёй наканаваны крах».

«Урад Рэспублікі Беларусь, — адзначаецца ў аналізе, — відавочна не жадае браць на сябе адказнасьць за наступствы — як палітычныя, гэтак і гаспадарчыя, якія ўзьнікаюць у працэсе ператварэньня плянавай эканомікі ў рынкавую. Асабліва распаўсюджанае ўяўленьне пра тое, што з дапамогаю рэгляментацыі цэнаў і субсыдыяў можна пазьбегнуць сацыяльных цяжкасьцяў». На думку нямецкіх спэцыялістаў, гэта вядзе толькі да непазьбежнага зьніжэньня дабрабыту грамадзян, бо ўзмацняе інфляцыю і замаруджвае неабходныя структурныя зьмены». Эксперты лічаць, што пакуль «разьвіцьцё беларускай эканомікі ў кірунку рынка не прадугледжана», і таму яны ня раяць «ажыцьцяўляць цяпер буйныя праграмы дапамогі».

Выйсьце з крызавай сытуацыі эксперты бачаць у праваджэньні палітыкі радыкальных рэформаў. У прыватнасьці, яны адзначаюць, што «стабілізацыі можна дамагчыся толькі ў тым выпадку, калі Рэспубліка Беларусь выйдзе з рублёвай зоны і хутка завершыць плян увядзеньня ўласнай валюты».

Рэформы ў сфэры ўласнасьці, на іх думку, трэба пачынаць з паскоранай «малой» прыватызацыі: гандаль, сэрвіс, жыльлёвае будаўніцтва і г.д. «Прыватызацыю буйных прамысловых прадпрыемстваў варта праводзіць на больш позьнім этапе рэформаў. Аднак ужо цяпер неабходна выпрацаваць адпаведныя правілы для продажу прадпрыемстваў нацыянальным і замежным інвэстарам».

Сярод першачарговых захадаў эксперты называюць таксама адмену абавязковага ліцэнзаваньня ў зьнешнім гандлі. Яны лічаць, што нашую сельскагаспадарчую прадукцыю і тавары лёгкай прамысловасьці можна зрабіць канкурэнтназдольнымі на заходніх рынках.

І.Г.

Прыватызацыі дапамогуць аўстрыйцы

На працягу трох месяцаў (з 15 лютага да траўня) на Беларусі будзе знаходзіцца група экспэртаў з Аўстрыі, мэта візыту якіх — распрацаваць стратэгію прыватызацыі і канцэпцыю маркетынгу ў Рэспубліцы Беларусь.

Як паведаміў карэспандэнту СВАБОДЫ старшыня Дзяржмаёмасьці Валеры Мацюшэўскі, на рэалізацыю гэтага праекта ўрад Аўстрыі выдзеліў 3 млн. шылінгаў у якасьці дапамогі. З боку Беларусі патрабуецца толькі часткова пакрыць выдаткі экспэртаў на жыльлё, харчаваньне, транспарт, перакладчыкаў, што абыдзецца нашаму бюджэту ў 3,6 млн. рублёў.

П.П.

Танкі — шык! З танкаў — пшык...

Згодна Дамовы аб скарачэньні звычайных узбраеньняў у Эўропе, Беларусі неабходна зьнішчыць звыш 1,5 тыс. танкаў, больш за 1,3 тыс. БМП і БТРаў і каля 100 самалётаў. Скарачэньне будзе ісьці паэтапна і павінна быць завершанае ў лістападзе 1995 г.

Як паведаміў начальнік Нацыянальнага агенцтва па кантролі і інспэкцыях пры Міністэрстве абароны Беларусі генэрал Віктар Вакар, для ліквідацыі зброі на тэрыторыі Беларусі вызначана тры мейсцы: на танкарамонтным заводзе ў Барысаве дэмантажуюцца БМП і танкі, у Станькаве паблізу Менска скарачаюцца БТРы. На базе Лясная пад Баранавічамі будуць ліквідавацца самалёты.

Большая частка тэхнікі пойдзе проста на мэталалом і будзе пераплаўляцца на мэталюргічным заводзе ў Жлобіне. І толькі невялікая колькасьць машын будзе прыстасавана для выкарыстаньня ў гаспадарцы. Напрыклад, частка БМП будзе пераабсталяваная ў пажарныя машыны высокай праходнасьці. Рэч у тым, што Дамова дазваляе пераабсталяваць толькі пэўную колькасьць баявой тэхнікі (напр., з 1 тыс. БМП усяго 390 машын), астатняе павінна ісьці на злом.

Ліквідацыя БМП на танкарамонтным заводзе ў Барысаве *Здымак Юрыя ІВАНОВА*

ДАРАГАЯ МАЯ АБАРОНА

Вярхоўны Савет Беларусі зацьвердзіў бюджэт Рэспублікі на 1993 г. У суме выдаткі складуць больш за 869 млрд.руб.

Траціна бюджэту (33%) накіроўваецца «на фінансаваньне народнай гаспадаркі». Прычым уласна на разьвіцьцё эканомікі ідзе ўсяго толькі прыкладна трэцяя частка гэтай сумы. А больш за 20% выдаткуецца на падтрыманьне фіксаваных розьнічных цэнаў, пераважна на харчовыя тавары (19%) і на паліва (1,5%).

Амаль 15% бюджэту адпускаецца на ліквідацыю наступстваў чарнобыльскай катастрофы — 129 млрд. руб. Гэта, аднак, менш, чым патрабуецца рэальна (154 млрд. руб.). Таму астатнія грошы вырашана сабраць шляхам «выпуску ў 1993 г. Дзяржаўнай пазыкі, якая разьмяшчаецца сярод прадпрыемстваў і арганізацый (незалежна ад формаў уласнасьці) і банкаў».

Трэцяе мейсца займаюць выдаткі на абарону — 56,5 млрд. руб. (6,5%). Дарэчы, Міністэрства абароны прасіла 82,5 млрд.руб. Але вайскоўцам рэкамэндавалі дабраць астатняе «за кошт продажу вайскова-тэхнічнай маёмасьці і ўзбраеньня».

Вось у такую капейчыну абыходзіцца нам утрыманьне цяперашняга 130-тысячнага войска. Да канца 1993 г. Узброеныя Сілы Беларусі плянуецца скараціць да 100 тыс. чалавек.

Цікава, што на ахову здароўя выдаткуецца ўсяго 2,6% бюджэту, фінансаваньне навукі — 2,2%, на культуру і сродкі масавай інфармацыі — 1,47%... Параўнаем: на ўтрыманьне органаў унутраных справаў (у т.л. унутраныя войскі) — 3,5%, на ўтрыманьне органаў дзяржаўнай улады і кіраваньня — 1,3%. Такім чынам, чыноўнікі ў нас зьядаюць прыкладна столькі ж, колькі даецца і на культуру.

Пятро ПАНКРАТОВІЧ

Дэпутат Ціхіня дае выбаршчыкам урок права

Дэпутат Вярхоўнага Савету Валеры Ціхіня апублікаваў свой артыкул у шацілкаўскай раённай газэце.

У артыкуле былы сакратар ЦК КПБ-КПСС тлумачыць сваім выбаршчыкам, чаму ён разам з камуністычнай большасьцю парлямента дагэтуль не прагаласаваў за новую Канстытуцыю. Сярод таго, з чым ня можа пагадзіцца спадар Ціхіня ў праекце Асноўнага Закона, ён назваў і артыкул аб ... унітарнасьці беларускай дзяржавы. «У артыкуле першым праекта запісана, — разважае дэпутат, — што Рэспубліка Беларусь — унітарная прававая дзяржава. У мяне, як юрыста, узьнікае патаньне: хіба прававая дзяржава можа быць недэмакратычнай? Не, ня можа быць! Калі дзяржава прававая, то яна зьяўляецца дэмакратычнай. Недэмакратычная дзяржава ня можа быць прававой дзяржавай».

Чаму дэпутат Ціхіня супраць пастаўляе унітарнасьць дэмакратыі, застаецца толькі здагадвацца. Нават у школьных слоўніках можна прачытаць, што паняцьце «унітарная» азначае «адзіная, нефэдэратыўная». Дарэчы, у Эўропе толькі пяць дзяржаў зьяўляюцца фэдэратыўнымі (Аўстрыя, Нямеччына, Расея, Швэйцарыя, Югаславія). Усе астатнія — унітарныя дзяржавы. Цікава, як бы яны паставіліся да таго, што спадар Ціхіня лічыць іх «непраўвымі» і «недэмакратычнымі»?

Варта ўзгадаць, што В.Ціхіня ня проста юрыст. Ён — доктар юрыдычных навук, прафэсар, загадчык катэдры права адной з вышэйшых навучальных устаноў. І калі нават такі адукаваны дэпутат не ведае простых юрыдычных тэрмінаў, ня трэба зьдзіўляцца таму, што ўвесь Вярхоўны Савет, абышоўшы Закон, забараніў правядзеньне рэфэрэндуму.

Тэльман МАСЬЛЮКОЎ

Адвакат падала ў суд. На суд

15 студзеня адна з найбольш аўтарытэтных на Беларусі адвакатаў Надзея Дударава накіравала ў Фрунзэнскі раённы суд Менска зыскавую заяву аб абароне гонару і годнасьці. У якасьці адказчыкаў адвакат назвала члена Менскага гарадзкога суда Алу Казак і двух народных засядацеляў.

Канфлікт узьнік з-за таго, што пад час аднаго з працэсаў, у якім удзельнічала адвакат Дударава, з крымінальнай справы зьніклі доказы віны яе падабароннага Сяргея Ш. Асноўным доказам віны Ш. была ягоная перапіска зь іншымі падсьледнымі, перахопленая сьледзтвам. Калі сьледзтва скончылася, сьледчы ня даў магчымасьці адвакату і абвінавачанаму азнаёміцца з арыгіналамі цыдулак. А калі ў судзе канвэрт з дакумэнтамі быў распячатаны, дык высьветлілася, што арыгіналы адсутнічаюць, а ёсьць толькі фотакопіі пасланьняў.

Ш. адмаўляўся ад таго, што пісаў іншаму падсьледнаму нейкія лісты. Экспэртыза фотакопіі цыдулак пацьвердзіла, што падабаронны Дударавай ня быў іхнім аўтарам. Тым ня менш, суд на падставе страчаных доказаў і сьведчаньня другога падсуднага па гэтай жа справе, асудзіў Ш. У той жа дзень была ўзбуджаная крымінальная справа па факце зьнікненьня доказаў, і за подпісамі судзьдзі Алы Казак і народных засядацеляў быў накіраваны ліст у выканкам, які выдаў сп.Дударавай дазвол на прыватную адвакацкую практыку.

У пасланьні суда гаварылася, што пад час працэса Дударава «наўмысна зацягвала разгляд справы, заяўляла некваліфікаваныя хадайніцтвы, парушала судовую этыку...» Акрамя таго, суд паведамляе выканкаму, што ў той пэрыяд, калі адвакат Дударава і яе падабаронны ў сьледчым ізалятары знаёміліся са справаю, з тэчкі зьніклі важкія доказы, якія пацьвярджалі віну Ш. На заканчэньне суд прапануе выканкаму больш жорстка кантраляваць дзейнасьць Дударавай і ўвогуле «больш прынцыпова падыходзіць да пытаньня аб выдачы ліцэнзіі на прыватную адвакацкую практыку».

Дударава палічыла гэтыя абвінавачаньні беспадстаўнымі і зьвярнулася ў суд. На яе думку, судзьдзя спрабуе дыскрэдытаваць яе як адваката, і, акрамя таго, імкнецца справакаваць выканкам на пазбаўленьне яе дазволу на прыватную адвакацкую практыку.

Аляксандар СТАРЫКЕВІЧ

Дзень савецкай арміі «па новым стылі»

Нашым жанчынам, якія па традыцыі віншуюць 23 лютага мужчын «зь іхнім сьвятам», Міністэрства абароны прапануе рабіць гэта 31 сьнежня.

На службовай нарадзе ў міністра абароны Беларусі Паўла Казлоўскага было вырашана «хадайнічаць перад урадам і Вярхоўным Саветам аб зацьвярджэньні Дня нараджэньня Узброеных Сілаў Беларусі — 31 сьнежня 1992 г. і лічыць яго сьвятам для ўсяго беларускага народа». Як вядома, у гэты дзень афіцэрства прымала прысягу на вернасьць народу Беларусі.

Тым часам Беларускае Згуртаваньне Вайскоўцаў разам зь іншымі дэмакратычнымі арганізацыямі ўважаюць за Дзень беларускай вайсковай славы 8-га верасьня 1514 г., калі найвышэйшы гетман ВКЛ Кастусь Астрожскі разьбіў пад Воршаю маскоўскае войска.

Зьм.САЎКОВІЧ

Як правесьці мяжу там, дзе яе ніколі не было?

Беларусі і Летуве засталося ўзгадніць 20% мяжы

На пачатку лютага ў Вільні, магчыма, адбудзецца чарговая сустрэча па пытаньнях дэлімітацыі і дэмаркацыі беларуска-летувіскай мяжы. Чарговы раўнд перамоваў павінен быў адбыцца яшчэ напрыканцы мінулага года, аднак летувісы запрапанавалі адкласьці сустрэчу. Беларускую дэлегацыю ўзначальвае пасол па асобых даручэньнях Міністэрства замежных справаў Станіслаў Агурцоў.

Засталося ўзгадніць 20 працэнтаў мяжы (а гэта каля дзесяці ўчасткаў, якія зьяўляюцца найбольш спрэчнымі). Асабліва складана падзяліць вадаёмы. Напрыклад, у сувязі з будаўніцтвам АЭС мяжа па возеры Дрысьвяты была перанесеная на ўсходні бераг. Беларускія эксперты імкнуцца вярнуць яе на сярэдзіну вадаёма. Усплыла і пастанова Міністэрства шляхоў зносін СССР, якое ў свой час перадало Летуве некалькі беларускіх чыгуначных станцый. Калісьці і станцыя Гадуцішкі належала да беларускай чыгункі. Аднак Летува пабудавала непадалёк вялікі цагляны завод і запрасіла станцыю сабе. Маскава задаволіла просьбу. У цікавай сытуацыі апынуўся гаспадар аднаго з хутароў: мяжа пакінула яго хату на летувіскай зямлі, а гаспадарчыя пабудовы — на беларускай. Эксперты павінны вырашыць і гэтую праблему.

Апошні дзяржаўны дакумэнт, які датычыць беларуска-летувіскай мяжы, быў выдадзены ў Крамлі 6 лістапада 1940 г. Прычым пакуль што знойдзеныя толькі схематычныя апісаньні без адпаведных картаў. Магчыма, што іх і не было. У той час мяжа праводзілася рукою Масквы, без уліку думкі Летувы і Беларусі. Як зазначае Станіслаў Агурцоў, «пазьней асобныя ўчасткі аддаваліся адзін другому землекарыстальнікамі на падставе актаў, якія складаліся дзе-небудзь на пні ў лесе».

І ўсё ж Пастанова Прэзыдыюма Вярхоўнага Савету Беларусі рэкамэндуе нашым экспэртам улічваць мяжу землекарыстаньняў. Якраз на апошняй сустрэчы ў Менску беларускія і летувіскія спэцыялісты разглядзелі праблему менавіта ў гэтым аспэкце. Адзін з экспэртаў, Георгій Таразевіч (начальнік Упраўленьня геадэзіі і картаграфіі), лічыць, што «мяжу можна правесьці па граніцах калгасаў, саўгасаў, лесакарыстальнікаў і г.д.» «Зараз стаіць пытаньне, каб гэтае землекарыстаньне замацаваць, — працягвае Станіслаў Агурцоў.— Есьць участкі, якія ўвайшлі ў нашае землекарыстаньне, а ёсьць, якімі карысталіся летувісы (сенажаці, паплавы...) Мы можам гэта ўзгадніць і памяняцца. Пры гэтым мы сыходзім з таго, што гэта не гандаль, не абмен зямлёй, а правядзеньне дзяржаўнай мяжы паміж Летувой і Беларусьсю». Станіслаў Агурцоў спадзяецца, што «ня дойдзе да калючага дроту, але калі ён зьявіцца на нейкім участку, то гэта будзе законна».

Такім чынам, беларускі бок прымае да ўвагі адміністрацыйную мяжу, якая была ўстаноўленая ў лістападзе 1940 года, і мяжу фактычнага землекарыстаньня. Пытаньне пра Віленскі край не ўзьнімаецца — «мы прытрымліваемся Хэльсынкскіх пагадненьняў». Станіслаў Агурцоў спадзяецца, што мяжа будзе празрыстаю. «Але найперш яе трэба дэмаркаваць. Я за тое, каб гэта была сапраўдная мяжа з пунктамі пераходу, паласою адчужанасьці, мытняй, памежнай вартай. Можа гэта будзе, як прапанаваў летувіскі бок, сумесны пост і памежныя службы дзьвюх нашых дзяржаў будуць вырашаць дазваляць ці не дазваляць выезд альбо ўезд».

Непаразуменьне выклікае, аднак, той факт, што пакуль вядуцца перамовы, Летува пачала аднабакова абсталёўваць мяжу. Напрыклад, у раёне Друскенікаў, як паведамляе наш карэспандэнт у Горадні, зьявілася ўзараная кантрольная паласа, а ў лясах — пракапаныя траншэі. Ахоўваюць мяжу летувіскія патрулі.

Алесь ДАШЧЫНСКІ

Памежная варта ня сьпіць

У 1992 г. беларускай памежнай вартай было затрымана 489 парушальнікаў дзяржаўнай мяжы. Гэта на 20% больш, чым у 1991 г. Канфіскавана кантрабанды на суму 30 млн. рублёў — зброя, творы мастацтва, каляровыя мэталы, ікра і г.д.

В.К.

Змаганьне за сьвятыні працягваецца

Берасьцейскія каталікі, дамогшыся вяртаньня касьцёла, дзе месьціўся краязнаўчы музэй, зараз судзяцца за касьцельную тэрыторыю.

Яны патрабуюць, каб у збудаваным паблізу касьцёла 5-павярховым жылым доме ім перадалі частку памяшканьняў першага паверха, якія займае цяпер Цэнтр навукова-тэхнічнай інфармацыі.

Мясцовая іудзейская грамада лёгка адсудзіла будынак былой сынагогі, які ўжо пасьпелі прыватызаваць малое прадпрыемства «Д. і К°» і клюб «Прагрэс».

Праваслаўныя ў Пінску настойліва дамагаюцца «неадкладна» вярнуць памяшканьні, дзе цяпер знаходзяцца школьныя майстэрні і дом для псыхічна хворых. Каталікі ж вяюць зь Пінскай флятыліяй за другую частку францішканскага кляштара.

У Пружанах праваслаўныя бесканфліктна вярнулі сабе два невялікія будынкі, якія некалі ў іх сканфіскавала савецкая ўлада. А ў будынку былога касьцёла пакуль па-ранейшаму месьціцца Дом культуры, хаця каталікам дазволілі праводзіць тут на нядзелях свае набажэнствы.

Ігар БАРАНОЎСКІ

ЧЫРВОНААРМЕЙЦЫ СУПРАЦЬ КАСЬЦЮШКІ

Нармальнаму чалавеку і ў галаву не прыйшло б ствараць праблему там, дзе яе стварылі ўлады мястэчка Косава (Берасьцейская вобл.).

Справа датычыла ўшанаваньня памяці славутага Тадэвуша Касьцюшкі, які нарадзіўся тут. Прапанова групы грамадзянаў была простая і лягічная: вуліцу Чырвонаармейскую, што вядзе да фальварка Мерачоўшчына, дзе нарадзіўся Касьцюшка, варта назваць ягоным імем.

Аднак косаўскім чыноўнікам так не хацелася разьвітвацца з чырвонаармейцамі, што яны нават арганізавалі паіменнае апытаньне жыхароў вуліцы. Але й пасьля таго, як высьветлілася, што большасьць людзей — «за Касьцюшку», савецкая ўлада ніяк не хацела саступаць. Толькі нядаўна гэты абсурд скончыўся — нацыянальнага героя Беларусі, Польшчы, ЗША, ганаровага грамадзяніна Францыі Тадэвуша Касьцюшку нарэшце прызналі ў ягоным родным мястэчку.

Вінцэсь ВЕРАМЯЮК

Зноў з чырвоным сьцягам

«Гомельская праўда» вярнула на сваю першую старонку выяву ордэна Працоўнага Чырвонага Сьцяга, якая была зьнікла ў мінулым годзе.

Ордэн з надпісам: «СССР» (атрыманы рэдакцыяй у 1967 г. «за вялікі ўклад у камуністычнае будаўніцтва») вярнуўся на газэтную паласу «па шматлікіх просьбах чытачоў».

Тэльман МАСЬЛЮКОЎ

ЧАРГА НА ЗАХАД СКАРАЦІЛАСЯ

За апошнія тры гады эміграцыя зь Беларусі скарацілася ў тры разы.

Як паведаміў начальнік Аддзела віз і рэгістрацый Міністэства ўнутраных справаў Сяргей Цезік, у 1990 г. зь Беларусі выехалі на сталае жыхарства за мяжу 25 тыс. чалавек, у 1991 г. — 18 тыс. чалавек, а ў 1992 г. гэтая лічба зьменшылася яшчэ прыкладна ўдвая (канчатковых дадзеных пакуль няма). Сярод тых, хто выязджае, больш за 80% па-ранейшаму складаюць габрэі.

Сп.Цезік патлумачыў карэспандэнту СВАБОДЫ, што паток эмігрантаў скарачаўся галоўным чынам з-за адмены шэрагу ільготаў, якімі раней мог карыстацца (напрыклад, у тым жа Ізраілі) эмігрант з былога СССР.

Р.К.

Дальтонікі

У Ветцы (Гомельская вобл.), якая была заснаваная як пасяленьне расейскіх старавераў, што ратаваліся ўцёкамі на Беларусь ад ціску й ганеньняў расейскай царквы ў часы Нікана, на будынку выканаўчага камітэту зьявілася новая шыльда з Пагоняй. Але на месцы дзяржаўнага бел-чырвона-белага сьцяга чамусьці апынуўся ... чырвона-бел-чырвоны (!).

Відаць, мясцовыя чыноўнікі атрымалі новыя навуковыя гістарычныя доказы, што дамінуючую ролю ў заснаваньні Веткі адыгралі ня толькі расейскія стараабрадцы, а й грамадзяне Латвіі, Аўстрыі ды далёкага Лівана.

В. РАМАНЦОЎ

Эшалёны ідуць на Усход

Кантрольная Палата затрымала на станцыі Коласава эшалён, які незаконна вывозіў у Расею вайсковую тэхніку і каштоўныя матэр'ялы.

Намесьнік старшыні Кантрольнай Палаты Васіль Даўгалёў паведаміў карэспандэнту СВАБОДЫ, што эшалён быў загружаны на адной з вайсковых базаў, якая абслугоўвае ядзерныя сілы, размешчаныя на тэрыторыі Беларусі. Па словах сп.Даўгалёва, два груженыя эшалёны раней беспераШкодна пакінулі нашу тэрыторыю.

С.С.

Станіслаў Шушкевіч і ягоныя суседзі

Старшыня ВС перасяліўся ў новую кватэру

Гады два таму Станіслаў Шушкевіч (тады яшчэ — першы намесьнік Старшыні ВС) неабачліва заявіў на сэсіі Вярхоўнага Савету, што ён не пераедзе са сваёй 2-пакаёвай кватэры да таго часу, пакуль з чарнобыльскай зоны не праселіцца апошняя сям'я.

Але жыцьцё, як кажуць, унесла свае карэктывы — нядаўна С.Шушкевіч з жонкаю і сынам-першаклясьнікам перасяліўся ў новую 4-пакаёвую кватэру па вуліцы Дразда,8 (раён пр. Машэрава, паблізу гатэля «Планета»).

Палову кватэраў у гэтым доме аддалі сем'ям рабочых трэста №7, які пабудаваў дом. А першыя два пад'езды занялі людзі больш знакамітыя. Сярод іх — 5 членаў Прэзыдыюма ВС:

Сяргей Котаў (3-пакаёвая, 38,5 кв.м., на 3 чал.).
Міхаіл Сьлямнёў (3-пакаёвая, 38 кв.м., на 2 чал.).
Аляксандар Куліччоў (4-пакаёвая, 60,8 кв.м., на 4 чал.).
Іван Смоляр (4-пакаёвая, 60,8 кв.м., на 5 чал.).
Пятро Садоўскі (2-пакаёвая, 29,7 кв.м., на 2 чал.).

Цікава, што на паверх ніжэй за Шушкевіча ў 3-пакаёвай кватэры пасяліўся каардынатар пракамуністычнай дэпутацкай фракцыі «Беларусь» Генадзь Казлоў. А на паверх вышэй аднапакаёвую кватэру займае прыма-балерына Беларускага тэатра оперы і балета Інэса Душкевіч. У суседнім пад'езьдзе ў такой самай кватэры жыве другая народная артыстка Беларусі — Марыя Захарэвіч з Купалаўскага тэатра. Перабраўся ў гэты прэстыжны дом і прэс-сакратар Кебіча Васіль Драгавец.

Дарэчы, дзіўна, што пра гэткія істотныя зьмены ў жыцьці Старшыні Вярхоўнага Савету чамусьці не паведаміла ягоная прэс-служба. Няўжо гэтая навіна ня вартая ўвагі публікі? У сувязі з гэтым прыгадваецца, як трубілі ўсе газэты, калі Станіслаў Станіслававіч наступіў на цьвік на дачы.

Зьм.САЎКОВІЧ

Менск, вул. Дразда,8

Зьмена дэкарацыяў

Апошнім часам у Шацілках (Сьветлагорск) паступова зьнікаюць вонкавыя сымбалі камуністычнага рэжыму. Шмат якія ўстановы ды арганізацыі пазбавіліся, напрыклад, скульптурных выяваў Леніна, якімі раней упрыгожвалі службовыя памяшканьні. Некаторыя ж прадпрыемствы, школы пакуль чамусьці захоўваюць скульптуры «вождя» і нават цэлыя «ленинские залы».

Адміністрацыя гарадзкога Палаца культуры хімікаў знайшла «трэці шлях». У фае палаца па-ранейшаму стаіць вялізарны бюст Ільіча. Але такую ж вялізарную дэкарацыю ў выглядзе чырвонага штандара, што раней была замацаваная за бюстам, прыбралі. Замест яе павесілі ня меншых памераў бел-чырвона-белы сьцяг. Так і стаіць Ільіч на фоне новай дэкарацыі...

Тэльман МАСЬЛЮКОЎ

ДЭПУТАТЫ Ў РОЛІ ДЭТЭКТЫВАЎ

Сьляды зноў вядуць у Савет Міністраў

Сакрэтная шыфратэлеграма
вайсковай контрразьведкі
Старшыні Савету Міністраў
Рэспублікі Беларусь
В.Кебічу:

«У сувязі са зьменамі поглядаў на ваенную дактрыну, прыпынена будаўніцтва стаўкі Заходняга кірунку (аб'ект «Сьвіслач») у Гарадзенскай вобласьці. Цяпер аб'ект уяўляе сабою два 9-павярховыя падземныя збудаваньні (80 м глыбінёю). Для іх жыцьцезабесьпячэньня і абслугоўваньня пабудаваны тры кацельні, казармы ды іншыя памяшканьні. На будоўлі знаходзіцца значная колькасьць востра-дэфіцытнага абсталяваньня, тэхнікі, апаратуры і матар'яльных каштоўнасьцяў, у тым ліку і замежнай вытворчасьці, якія ацэньваюцца ў суму ня менш за 100 млн. рублёў (у старых цэнах). Усё гэта знаходзіцца ў закінутым стане, практычна не ахоўваецца і раскрадаецца. Кіраўніцтву аб'екта паступаюць прапановы (у асноўным з-за межаў рэспублікі) ад рознага рода асацыяцый і кааператываў па рэалізацыі абсталяваньня і матар'ялаў. Сваім умяшаньнем мы не дапусьцілі вывазу 110 км. кабелю ды іншага абсталяваньня. Уяўляецца, што ўзьнікла тэрміновая неабходнасьць вырашэньня лёсу аб'екта «Сьвіслач» на ўзроўні ўрада Рэспублікі Беларусь, бо могуць быць страчаны матар'яльныя каштоўнасьці і унікальныя магчымасьці па яго выкарыстаньні ў інтарэсах народнай гаспадаркі».

На шыфратэлеграме пазначана: **«Зьмест дакумэнта дакладзены ў пакеце асабіста т.Кебічу В.Ф. 31.12.91 г.»**

Гаворка ідзе пра падземны камандны пункт войскаў Заходняга кірунку, будаўніцтва якога было распачатае ў 1983 г. ў раёне вёскі Сакольнікі Сьвіслацкага раёна Гарадзенскай вобласьці. Натуральна, што пасьля распаду СССР дабудоўваць камандны пункт ня мела сэнсу. І ў канцы 1991 г. у Маскве прынялі рашэньне аб'ект закансэрваваць, а выдаткі сьпісалі. Генэралы маскоўскага Генштаба пачалі прыватызацыю і вываз маёмасьці ў Расею.

Самае дзіўнае, што падчас падзелу войскаў былога СССР, аб'ект «Сьвіслач» ня трапіў ні ў Аб'яднаныя Узброеныя Сілы СНД, ні ў склад Узброеных Сілаў Беларусі. І Масква, і Менск раптам «забыліся» пра аб'ект, і мільярдныя каштоўнасьці аказаліся «нічыйнымі». Генэралы тым часам заключылі зьдзелку аб продажы ўсяго аб'екта цалкам за сымбалічную суму, бо прадавалі фактычна самі сабе праз падстаўную фірму.

Усё ішло як мае быць, але раптам узьняў шум народны дэпутат Беларусі з Ваўкавыска Мікалай Аксаміт (сябра Апазыцыі БНФ), які даведаўся пра афёры на аб'екце «Сьвіслач» ад афіцэраў, што служаць тут. Пасьля ягонага выступленьня на сэсіі ВС (вясна 1992 г.) урад нібыта зацікавіўся праблемай, аднак «прыхватызацыя» не была спыненая, некаторыя члены ўрада нават спрыялі ёй.

Нарэшце, 13 лістапада 1992 г. на сэсіі ВС удалося дамагчыся стварэньня спэцыяльнай дэпутацкай камісіі. Праз месяц яна даклала Вярхоўнаму Савету вынікі праведзенай праверкі і пацьвердзіла, што дэпутат Аксаміт не дарма біў у званы.

Высьветлілася, што аб'ект «Сьвіслач», які на пачатку 1992 г. ацэньваўся прыкладна ў 6 мільярдаў рублёў (а цяпер, па словах спэцыялістаў Дзяржкаммаёмасьці, каштуе ўсе 60 мільярдаў) быў прыватызаваны за сьмешную суму — 18 мільёнаў рублёў. Фантастычная зьдзелка!

На жаль, камісія рабіла даклад на закрытым паседжаньні сэсіі (?) і справа не атрымала належнага розгаласу ў грамадстве. Газэта СВАБОДА, аднак, неафіцыйным чынам займела копію даклада, а таксама некаторыя іншыя дакумэнты.

У дакладзе камісіі адзначаецца, што пра махінацыі на аб'екце «Сьвіслач» «**вайсковая контразьведка рэгулярна, пачынаючы з сакавіка 1991 г., давала інфармацыю ва ўсе інстанцыі: у ваенную пракуратуру, у КДБ, у Савет Міністраў і Вярхоўны Савет...**» Зрэшты, гэта бачна і па той шыфратэлеграме, тэкст якой мы падалі.

Ёсьць копія яшчэ аднаго цікавага дакумэнта: сакрэтная запіска шэфа КДБ прэм'ер міністру В.Кебічу, у якой генэрал Э.Шыркоўскі паведамляў пра незаконны распродаж маёмасьці з аб'екта «Сьвіслач». На дакумэнце стаіць рэзалюцыя Кебіча: «т.Данілаву Г.І. Прашу ўзяць праблему пад асабісты кантроль. 11.06.92 г.».

Па словах дэпутата ад Апазыцыі Ю.Беленькага, сп.Данілаў сьцьвярджае, што «ён пра гэта нічога ня ведаў і першы раз чуе». Дэпутат жа Аксаміт сьведчыць, што чыноўнікі саўмінаўскага Упраўленьня па грамадзкай бясьпецы і абароне, якім кіруе Данілаў, наведваліся на аб'ект «Сьвіслач» і, пагражаючы афіцэрам, патрабавалі ад іх не перашкаджаць камэрцыйным фірмам распараджацца прыватызаванай маёмасьцю. «Я думаю, што пасьля гэтай гісторыі Кебіч павінен здаць нам Данілава», — заявіў з трыбуны сэсіі дэпутат Я.Глушкевіч. Як бы ня так!

Можа яшчэ папросіце «здаць» і намесьніка прэм'ера М.Косьцікава? Менавіта ён 15 ліпеня 1992 г. накіраваў міністру абароны П.Казлоўскаму паперу, дзе ад імя Савета Міністраў дазволіў вываз часткі маёмасьці з аб'екта «Сьвіслач» і прасіў міністра «даць адпаведныя ўказаньні ахове аб'екта».

Найбольш у гэтай гісторыі зьдзіўляе тое, што 60-ці мільярдныя матар'яльныя каштоўнасьці бараніў ад раскраданьня ня ўрад і ягоныя праваахоўныя органы, а займацца гэтым вымушаны быў дэпутат-апазыцыянэр М.Аксаміт, якому давялося ўзяць на сябе працу і сьледчага, і рэвізора... Нішто сабе дзяржава!

А што Вярхоўны Савет? Ён прыняў інфармацыю камісіі «да ведама» і даручыў разабрацца ў гэтай справе Пракуратуры Рэспублікі.

Амінь!

Пятро ПАНКРАТОВІЧ

СПРАВА ПРАПАРШЧЫКА ЖЫВЕ І ПЕРАМАГАЕ

Кантрольная Палата праверыла 17 вайсковых частак і ва ўсіх выявіла факты махінацыяў.

Беларускія вайсковыя начальнікі звычайна скардзяцца, што развал адзіных Узброеных Сілаў СССР у значнай ступені зьнізіў баяздольнасьць іхняга войска. Бясспрэчна, яны маюць рацыю. Але па адным паказчыку новасьпечанае беларускае войска усё ж пазыцый не здало: красьці сталі ня менш, а больш.

Праведзеная Кантрольнай Палатай Беларусі праверка 17 вайсковых частак, упраўленьняў і службаў Міністэрства абароны — пераканаўчы таму доказ.

Кантрольная Палата адзначыла, што ва ЎСІХ правераных частках ёсьць факты крадзяжу і махінацыяў. Толькі выяўленыя страты склалі 6,7 мільёна рублёў. Акрамя таго, у ваеннай пракуратуры разглядаюцца матар'ялы на вайскоўцаў рознага калібру, дзейнасьць якіх вылілася ў страты яшчэ 11,8 мільёнаў.

Найбольшай папулярнасьцю у ахвотнікаў пажывіцца карыстаецца аўтамабільная маёмасьць (5,1 млн.), ракетна-артылерыйская зброя (4,1 млн.) і вайсковае адзеньне (2,7 млн.). Асабліва выдзяляецца па гэтым паказальніку 72-гі навучальны цэнтр, які знаходзіцца ў Барысаве. Толькі хімікаліяў там укрadзена на 9 мільёнаў.

«Робяць ногі» і нерухомай маёмасьці. Прыклад начальніка службы в/ч 49439 маёра Салтыкова ўражвае. Разам з вайскоўцам тэрміновай службы ён асабіста раскідаў сьценку з газасылікатных блёкаў на складзе зброі і вывез іх сабе на лецішча. Дзякуй Богу, што блізка не было ядзернай шахты з цэглы. А навогул практыка далучэньня жаўнераў да будаўніцтва аб'ектаў стратэгічнай значнасьці, накшталт дач, квітнее як і раней. Толькі за адзін дзень пракуратура Барысаўскага гарнізона затрымала 85 жаўнераў, якія выкарыстоўваліся як рабсіла.

Зьдзіўляе таксама, зь якой хуткасьцю паглынаюць вайскоўцы бюджэтныя сродкі. За дзевяць месяцаў гэтага года цалкам зьедзены ня толькі гадавы бюджэт (7,2 млрд.), але і дадатковыя паступленьні памерам 2,1 мільярда рублёў. Грошы гэтыя пайшлі выключна на ўмацаваньне абараназдольнасьці. Напрыклад, будынак Міністэрства абароны ахоўваюць і абслугоўваюць 630 вайскоўцаў і 137 вольнанаёмных. Калі гэтая кантора называлася штабам ЧБВА, ахова і абслуга складалі адпаведна 275 і 27 чалавек.. Такім чынам, на ўмацаваньне подступаў да вайсковага кіраўніцтва кінулі ў год амаль 6 мільёнаў. Само вайсковае начальства, дарэчы, у апошні час вельмі хутка размнажаецца. І ня толькі натуральным шляхам. Згодна з пастановай Савету Міністраў колькасьць супрацоўнікаў цэнтральнага апарата Мінабароны не павінна была перавышаць 850 чалавек. Сёньня іх амаль удвая больш.

Зрэшты, гаспадарка ў Мінабароны вялікая. Даводзіцца, напрыклад, утрымліваць 13 ваенных лясгасаў і лясьніцтваў для абслугоўваньня лясоў плошчай 265 тысячаў гектараў. Праўда, Кантрольная Палата чамусьці лічыць, што гэта не датычыць задачаў, якія стаяць перад Узброенымі Сіламі, гэтаксама, як і функцыянаваньне ваенна-паляўнічага таварыства, якому належаць два дамы рыбалова, пяць спэцыялізаваных магазінаў, стралкова-стэндавы комплекс і шмат іншых прыемных рэчаў. І, вядома, неабходна беларускаму войску палявое аддзяленьне Нацыянальнага Банка, якое, праўда, не працуе з-за адсутнасьці памяшканьня (ды й навогул у мірны час ніколі ня дзейнічала), але грошы зьядае спраўна.

Але, магчыма, гэтая структура хутка будзе раскансэрваваная. У любым выпадку гандлёвыя апэрацыі для беларускага войска больш характэрныя, чым баявыя. Каб, крый Божа, не пакрыўдзіць пакупнікоў, тавар ім рэалізуецца па старых цэнах. Напрыклад, за прададзеную прыватным асобам і камэрцыйным арганізацыям аўтатэхніку недаатрымана 10 мільёнаў рублёў.

Прыхільна ставіцца Мінабароны і да замежных прадпрымальнікаў: здае замежным фірмам памяшканьні пад офісы, а арэндную плату браць не сьпяшаецца. Сума набегла немалая — 282 тысячы нямецкіх марак. Але пакуль у Мінабароны маркі лічаць толькі паштовыя. За будынак, здадзены ў арэнду вядомай фірме «Энка», туркі штомесяц павінны плаціць чатыры тысячы амэрыканскіх даляраў. «Энка» — фірма сумленная, і каса МА ўжо папоўнілася 2,5 мільёнамі, але, на жаль, рублёў.

Радуе тое, што у нашага войска яшчэ ёсьць схаваныя рэзэрвы. На адной вайсковай базе было выяўлена 130 тысяч жаўнерскіх шынялёў, 230 тысяч пар кірзавых ботаў, 350 тысяч пагонаў зь літарамі «СА». Шынялі і боты, дарэчы, таксама да выкарыстаньня па прамому прызначэньню ўжо нягодныя.

У выніку, выяўленыя злоўжываньні нанесьлі страту на суму амаль 450 мільёнаў рублёў, 282 тысячы нямецкіх марак і 24000 даляраў ЗША. Гэтыя лічбы, нагадаю, узятыя па выніках праверак толькі 17 частак. Такім чынам, беларускае войска, напэўна, ужо можна пераводзіць на самафінансаваньне. Але высновы зробленыя іншыя: яшчэ да заканчэньня праверкі асобныя чыноўнікі і вайскоўцы неафіцыйна абвінавачвалі Кантрольную Палату ў развале беларускага войска і падрыве абараназдольнасьці рэспублікі.

Аляксандар СТАРЫКЕВІЧ

Здароўе чалавека — вышэй за ўсё!

Архівы Чырвонага Крыжа хаваюць шмат цікавых дакумэнтаў. Аднак некаторыя зьвесткі пра дзейнасьць гэтай дабрачыннай арганізацыі перастаюць быць таямніцаю. У гэтым сэнсе выклікае цікавасьць выпадак, што здарыўся з простым беларускім студэнтам Аляксандрам Каралёвым.

Студэнты Наваполацкага політэхнічнага інстытута Каралёў і Голубеў паехалі ў Польшчу і трапілі там у аварыю. За лячэньне ў шпіталі палякі выставілі рахунак — 35 мільёнаў злотых. Тут і выйшаў на арэну Чырвоны Крыж, а дакладней, яго Наваполацкі камітэт. Палякам быў прапанаваны бартэр: у якасьці платы за лячэньне мы вам прывязем 14 тэлевізараў. Сказана — зроблена, прайшоўшы ўсе бюракратычныя рагаткі, старшыня Наваполацкага Чырвонага Крыжа Зінаіда Фіалка разам з двума шафёрамі павезла тэлевізары ў Высокі-Мазавецкі, дзе знаходзілася бальніца. Можна было б толькі вітаць ініцыятыву Чырвонага Крыжа, калі б ня шэраг нюансаў. Нягледзячы на тое, што Голубеў і Каралёў атрымалі прыкладна аднолькавыя пашкоджаньні, лячыцца ў Польшчы застаўся толькі апошні, а ягонага сябра тэрмінова этапавалі на радзіму. Зьвяртаючыся ў розныя інстанцыі, Чырвоны Крыж ніяк ня мог вызначыцца ў такой, на першы погляд, непрынцыповай рэчы: 14 тэлевізараў (набытых, дарэчы, на сродкі Наваполацкага аб'яднаньня «Полимир») — гэта падарунак ці плата за лячэньне? Падарунак у якасьці платы — гэта нешта новае. І тут ужо ўзьнікае рэзоннае пытаньне: чаму прадпрыемства павінна аплочваць лячэньне студэнта, які езьдзіў у Польшчу зусім не зь місіянэрскімі мэтамі. А тлумачыцца ўсё даволі проста. Аляксандар Каралёў — сын Альберта Каралёва, намесьніка старшыні Віцебскага аблвыканкаму, былога першага сакратара Наваполацкага гаркаму КПБ.

Алесь АСТАХОЎСКІ

ТАЛЕР РУБЛЮ НЕ ТАВАРЫШ

Магчыма, ужо сёлета Беларусь увядзе ўласную грашовую адзінку — рубель. Пятнаццаць чыноўнікаў вырашылі, што мы да гэтай назвы «прызвычаіліся», як і да зьвязанай зь ёю няўстойлівасьці, інфляцыі, стагнацыі эканомікі.
Прызвычаіўся і Захад — «рублёвую зону» там успрымаюць менавіта як зону, як тэатр ваенных дзеяньняў.
Адпаведна будуць успрымаць там і новую беларускую грашовую адзінку — надта ж знаёмая назва. Можна, натуральна, запярэчыць, што ня слова «рубель» вінаватае ў гэткіх катаклізмах.
Але што зробіш, калі яно сталася іх знакам, своеасаблівым сымболем.

На маю думку, людзі, якія таемна сабраліся на паседжаньне Прэзыдыюма Вярхоўнага Савету, кіраваліся зусім не прызвычаенасьцю выбаршчыкаў да назвы «рубель». Сапраўдная прычына выяўляецца пры аналізе выказваньняў старшыні Нацыянальнага банка Беларусі. Гэты «рубель» сапраўды будзе рублём: «Застаючыся ў рублёвай зоне, заключыўшы манэтарны саюз з Расеяй, рэспублікі, відаць, мела б сэнс ажыцьцявіць эмісію беларускага рубля, цесна зьвязанага з расейскім рублём «фіксаваным курсам»» ("Народная газета", 2.09.1992). Вынікае, што назва беларускай валюты прынятая дзеля прывязкі да расейскага рубля. Гэта эстонцы могуць аднаўляць сваю крону і прывязваць яе са згоды немцаў да дойчмаркі; у выніку эстонская крона ўваходзіць у 4-ю дзесятку сусьветнага рэйтынгу валют. Могуць сказаць: нам жа немцы згоды не давалі. Але ж мы і не прасілі!

Трэба ўлічваць, што назва нацыянальнай грашовай адзінкі, і яе аздабленьне ў пэўнай ступені ўплываюць і на курс валюты. Украінскія этнапсыхолягі ўжо адзначылі, што першапачатковаму спаду курса купона паспрыяла і досыць сьціплае аздабленьне, і нейкая часовасьць, няпэўнасьць, закладзеная ў самой назве плацёжнага сродка.

Пад сацыяльны заказ урада знойдуцца на Беларусі і гісторыкі, якія давядуць слушнасьць назвы, і паэты, якія яе апяюць. Між тым гэтыя гісторыкі ніколі не давядуць, што існавау на нашых землях такі рэальны намінал, такая рэальная манэта — рубель. Ён зьяўляўся толькі лічыльнаю адзінкаю. Гэтаксама існавала лічыльная адзінка «капа», значыць 60. У параўнаньні зь ёю перавага рубля ў тым, што ў сьвеце перамагла дзесятковая сыстэма, пры якой лік грошай ідзе па схеме: 1 буйны намінал = 100 дробных наміналаў. Акрамя таго, рубель зьяўляўся рэгіянальнай адзінкаю і ніколі не ахопліваў тэрыторыю ўсёй Беларусі. Рэальна ён замацаваўся ў нашым краі з прыходам Расеі. Між тым існаваў намінал і рэальная манэта — талер, які глыбока зьвязаны зь лёсам беларусаў, з нашай гісторыяй у эўрапейскім кантэксьце.

Талер быў унівэрсальнаю эўрапейскай грашовай адзінкаю. Упершыню ягоны прататып быў адбіты ў 1484 г. тыродьскім эрцгерцагам. Разьвіцьцё і пашырэньне гандлю ў канцы XV ст. патрабавала вялікай срэбнай манэты для спрашчэньня фінансавых апэрацый. Золата ў патрэбнай колькасьці не было, затое было шмат срэбра з радовішчаў Цэнтральнай Эўропы і Цэнтральнай Амэрыкі. Акрамя таго, на XVI ст. прыпадаюць працэсы фармаваньня эўрапейскай сыстэмы дзяржаў (Эўропа з сумы дзяржаў ставілася іх сыстэмаю). Усе гэтыя працэсы патрабавалі пэўнай стандартызацыі, у тым ліку і ў сфэры грашовага абарачэньня.

Такая стандартная для усёй Эўропы манэта вагою 28-32 грамы пачала біцца з 1518 г. у Паўночнай Чэхіі ў горадзе Ёахімсталe, на базе багатых срэбных руднікоў. З сярэдзіны 20-х гг. XVI ст. за манэтаю замацавалася назва «ёахімсталер», крыху пазьней проста «талер». Гэтая назва была запазычаная бальшынёю эўрапейскіх моў. Талер стаў самай распаўсюджанай вялікай срэбнай манэтаю ў гісторыі манэтнай справы. На яго не паўплывалі фінансавыя крызы, і ён заставаўся нязьменным як галоўная грашовая ды лічыльная адзінка да сярэдзіны XVIII ст. Пры ўсёй сваёй унівэрсальнасьці талер быў адаптаваны да ўмоў кожнай краіны, меў паўсюль сваю нацыянальную вопратку. У англасаксаў ён стаў далярам, у Францыі — экю, у Італіі — тальлеро, ці скудо. Гішпанскае пэсо таксама захоўвае талеравы тып.

Зручнасьці буйной манэты прыйшліся вельмі даспадобы на Беларусі XVI ст. У тыя часы нашыя продкі ўмелі даволі хутка рэагаваць на найноўшыя дасягненьні ў сфэры таварна-грашовых адносінаў. Асабліва выгодным быў талер пры разьліках за пастаўкі на Захад тэхнічнай сельскагаспадарчай прадукцыі, пры фінансаваньні буйных дзяржаўных праектаў, пры аплочваньні вайсковых выдаткаў, а таксама пры фундацыях (ці, як сёньня могуць сказаць, спансіраваньні). Менавіта слонімскі фундушовы запіс 1529 г. укладу грошай на бажніцу дае нам першую згадку пра талер на Беларусі (усяго праз некалькі год пасьля узьнікненьня самой назвы). У 1564 г. на Віленскім манэтным двары Вялікае княства Літоўскае пачало біць свае талеры. Беларуска-літоўская гаспадарства сталася адной з самых усходніх краінаў Эўропы, што выпускалі ўласныя талеры. Польшча да гэтага падышла толькі праз 14 гадоў, у 1580 г. Але ўжо пасьля ўтварэньня Рэчы Паспалітай польскія эмісіі былі вельмі нерэгулярнымі, і талеры, паўталеры, орты (чвэрцьталеры) Вялікага княства забясьпечвалі ўсю вялікую фэдэратыўную дзяржаву.

Значнае распаўсюджаньне, папулярнасьць ды аўтарытэт талера на Беларусі выдатна адлюстраваліся ў фальклёры, дзе ён узгадваецца ва ўсіх жанрах — ад балядаў да вясельных песень і калыханак. У сфэры рынку і як элемэнт фамільных скарбаў талер трымаўся на Беларусі яшчэ й пасьля анэксіі нашага краю Расеяй — аж да сярэдзіны XIX ст., нягледзячы на неаднаразовыя пастановы-забароны расейскага сэнату.

Гэтыя гістарычныя зьвесткі збольшага ўжо вядомыя нашым сталым чытачам. Упершыню пра талер два з паловаю гады таму напісала менавіта газета СВАБОДА (1990 г., №5-6). Пазьней зьявіліся публікацыі з аналягічнай аргумэнтацыяй і ў афіцыйнай прэсе. Аднак, як высьветлілася, значна раней нас той жа шлях развагаў прайшлі і беларусы ў выгнаньні. У 1949 г. у Заходняй Нямеччыне эміграцкі ўрад Беларускай Народнай Рэспублікі выпусьціў нізку паштовых марак, найбуйнейшы намінал якіх быў пазначаны ў талерах. Гэта былі маркі з выявамі Прэзыдэнтаў БНР: В.Захаркі (1928—1934) — 1 талер і П.Крэчэўскага (1919—1928) — 3 талеры.

Цікава, што гэтыя маркі мелі нават практычны ўжытак. У 1971 г. пад час масавых страйкаў паштавікоў у Вялікабрытаніі, калі паштовая служба была цалкам паралізаваная, урад Аб'яднанага Каралеўства дазволіў выдачу ліцэнзій на дзейнасьць прыватных пошгаў. Беларускія эмігранты з дапамогаю ангельскіх сымпатыкаў, адзіныя з усіх нацыянальных меншасьцяў краіны, здолелі тады арганізаваць прыватную пошту. Маркі зь беларускім нацыянальным наміналам — талерам — забясьпечвалі дастаўку карэспандэнцыі ня толькі на Брытанскіх выспах, але і на кантынэнт. На марках кошт пазначаўся і ў брытанскай валюце.

Такім чынам, існаваньне Талера абгрунтаванае Гісторыяй беларусаў, у тым ліку і найноўшай. Для ўвядзеньня ж рубля няма сур'ёзных лягічных пасылак. Апрача ўсяго, перавага талера ў тым, што ён дае магчымасьць мінімум на знакавым узроўні вырвацца са сфэры ўплыву расейскага рубля.

Дарэчы, новая незалежная эўрапейская краіна Славенія, чый лёс шмат у чым нагадвае наш, таксама ўявла талер. Паславенску ён гучыць «толяр». Славенцы здолелі вырвацца са сфэры сербскага дынара, які працягвае дэвальвавацца.

У нас жа на Беларусі грашова-фінансавая рэформа зойме, відаць, некалькі этапаў, бо цяперашні ўрад наўрад ці здолее зрабіць стабільным свой рубель.

Талер усё адно вернецца. Як вярнуліся да нас «Пагоня» і сьцяг.

Алег ДЗЯРНОВІЧ

Польская арыфмэтыка ў прэсе Ватыкана

Пасланец Папы Рымскага, нунцый у Маскве арцыбіскуп Франчэска Колясона, камэнтуючы падпісаны ім і беларускім міністрам замежных справаў Пятром Краўчанкам пратакол аб устанаўленьні дыпляматычных сувязяў, сказаў, між іншага, што "Ватыкан мае намер працягваць ажыцьцяўляць распрацаваную два гады таму спэцыяльную праграму дапамогі беларускім дзецям, якія жывуць у рэгіёнах, што найбольш пацярпелі ў выніку катастрофы ў Чарнобылі".

Ватыканская газэта L'Osservatore Romano ў сваім англамоўным выданьні (№46, 18.11.92), паведамляючы коратка пра падпісаньне пагадненьня з Рэспублікай Беларусь, зьмясьціла вялікі артыкул пад загалоўкам "Гісторыя хрысьціянства на Беларусі". Артыкул не падпісаны, але, мяркуючы паводле правапісу й формы некаторых геаграфічных назоваў і прозьвішчаў, пісаў яго паляк.

У артыкуле двойчы называецца лік "амаль 2.000.000 каталікоў" на Беларусі з зазначэньнем, што яны "сканцэнтраваныя галоўна ў рэгіёне, які належаў да Польшчы". Пра нацыянальнасьць гэтых каталікоў нічога не сказана, і гэтае прамоўчваньне трэба ўспрымаць як нежаданьне Ватыкану прызнаць наяўнасьць на Беларусі каталікоў беларускае нацыянальнасьці. З другога боку, трэба мець на ўвазе частыя заявы ў польскім сьвецкім і касьцельным друку аб тым, што на Беларусі жыве два мільёны палякаў. Дэмаграфічна-палітычная арыфмэтыка Ватыкану й Варшавы тут простая: паводле гэтае экспансіяністскае калькуляцыі, два мільёны каталікоў на Беларусі (калі іх сапраўды гэтулькі налічваецца) — гэта "палякі".

Урад Беларусі стаіць цяпер перад далікатным і важным заданьнем: як выкарыстаць свае добрыя дачыненьні з Польшчай і новаўстаноўленыя сувязі з Ватыканам, каб Чарнобыль радыцыйны не абярнуўся для беларускіх дзяцей пад узьдзеяньнем польскіх ксяндзоў і манашак чарнобыльскім культурна-духовым. Мы ўжо мелі такое дазнаньне з Ватыканам і Польшчай у мінулых стагодзьдзях нашае гісторыі.

Аркадзь Будзіч
(ЗША)

Кнігі

АМЭРЫКУ — У АЎТСАЙДЭРЫ, РАСЕЮ — У НЯБЫТ!

Ідэю Злучаных Штатаў Эўропы новай не назавеш. У кнізе аўстрыйскага гісторыка і палітоляга, прэзыдэнта Аўстрыйскага коледжа, заснавальніка эўрапейскага клюбу інтэлектуалістаў "Альпбах" прафэсара Отта Мольдэна аналізуюцца падставы аб'яднаньня Эўропы ў адну супэрдзяржаву, а таксама прапанаваны прагноз наступстваў такой трансфармацыі.

На вялікім фактычным матар'яле аўтар паказвае, як паўставала Эўропа, якія гістарычныя пэрыяды яна перажывала, як фармавалася яе культура. Высноёва такая: эўрапейскія народы мелі супольны гістарычны досьвед і па культуры яны блізкія. Эўропа — гэта адна цывілізацыя.

Усходняя мяжа Эўропы, лічыць прафэсар Мольдэн, — гэта мяжа пашырэньня духовых, рэлігійных і палітычных уплываў эўрапейскай цывілізацыі: прыкладна ад Нарвы, праз Менск, праз Заходнюю Украіну да Днястра і па ім — да Чорнага мора. На мапе Эўропы, што зьмешчаная ў кнізе, тэрыторыі Беларусі і Украіны зафарбаваныя як патэнцыяльна эўрапейскія.

Як жа аўстрыйскі гісторык глядзіць на месца Беларусі ў эўрапейскім гістарычным працэсе? Беларусь, на ягоную думку, прайшла фазу эўрапэізацыі, калі знаходзілася ў складзе Вялікага княства Літоўскага й Рэчы Паспалітай, бо яна перажыла тады Рэнэсанс і Рэфармацыю, якія разам з каталіцызмам аўтар кнігі ўважае за галоўныя прыкметы эўрапэізацыі.

Да пералічаных прыкметаў аўтар мог бы дадаць нямецкае (магдэбургскае) права, гарадзкія вольнасьці, шляхоцкі стан, дэмакратычны для свайго часу дзяржаўны лад, — тое, чаго ня ведала, напрыклад, Маскоўская дзяржава. У XVI ст. дзе-небудзь у Магілёве адзін месьціч мог падаць у суд на другога за абразу непрыстойнымі словамі, бо ведаў, што мае правы і можа абараніць сваю годнасьць. А кароль і вялікі князь, займаючы пасад, мусіў даваць прысягу тым, хто яго абраў, мауляў, ня будзе парушаць законы. Гэта тое, што было і ў Парыжы, і ў Вене, і ў Празе, і чаго не магло быць у Маскве.

Вось гэтую выразную розьніцу паміж Беларусьсю і Расеяй. У кнізе, якая пісалася тады, калі распад СССР мог толькі мроіцца, ён сьцьвярджае, што Беларусь, як і Украіна, знаходзіцца ў стане "лятэнтнага паўстаньня супраць Масквы", што яна арыентаваная на Эўропу і хацела б выйсьці з СССР. Расея, лічыць прафэсар Мольдэн, ніколі не належала да Эўропы і таму ў склад садружнасьці не ўключаецца.

Праграма аб'яднаньня Эўропы сёньня набывае асаблівы палітычны сэнс. Біпалярнай сыстэмы сьвету, якая амаль паўстагодзьдзя была грунтам палітычнай стабільнасьці, больш не існуе. Складваецца іншы міжнародны парадак, у якім найбольшую вагу імкнецца займець Амэрыка. На ўсходзе яднаецца мусульманскі сьвет. Расея застаецца небясьпечнай мілітарызаванай суседкай зь непрадказальнай зьнешняй палітыкай. У такой сытуацыі, лічыць прафэсар Мольдэн, аб'яднаная Эўропа зь яе 500-мільённым насельніцтвам, зь яе інтэлектуальным і тэхналягічным патэнцыялам стала б першай супэрдзяржавай сьвету і сама вырашала б свой лёс. ЗША апынуліся б на другім месцы, а Расея была б наагул пазбаўленая ролі супэрдзяржавы.

Праф.Мольдэн разумее, што нацыянальная сьведамасьць, асабліва ў нядаўна яшчэ безьдзяржаўных народаў, мацнейшая за веру ў адзінства Эўропы. Выйсьце ён бачыць у эўрапейскім патрыятызме, у тым, як будуць захоўвацца правы нацыянальных меншасьцяў, сацыяльныя й нацыянальныя гарантыі кожнага народу. Ён піша пра мультынацыю Эўропы, складзеную з мноства раўнапраўных народаў.

Што ж, для Беларусі такая мадэль была б, відаць, прыдатная. Як мадэль самазахаваньня. Праўда, калісьці, у эпоху Рэнэсансу і Рэфармацыі, мы былі значна бліжэй да Эўропы, чым цяпер.

Генадзь САГАНОВІЧ

*Отта МОЛЬДЭН. Эўрапейская нацыя і новая супэрдзяржава ад Атлянтыкі да Украіны. Мюнхэн, 1990.

ПРАВЫ ЧАЛАВЕКА НА БЕЛАРУСІ: ПУНКТ ГЛЕДЖАНЬНЯ ВАШЫНГТОНА

«У шэрагу краін былога Савецкага Саюзу працэс дэмакратызацыі практычна спыніўся, у прыватнасьці пад уплывам кіраўнікоў, што засталіся ад ранейшых рэжымаў», — адзначаецца ў Гадавым дакладзе аб правох чалавека за 1992 г., падрыхтаваным Дзяржпэпартамэнтам ЗША.

Дзяржпэпартамэнт прадстаўляе такія штогадовыя даклады сваіму Кангрэсу ўжо на працягу 17 гадоў. У іх разглядаецца становішча з правамі чалавека практычна ва ўсіх краінах сьвету. Рэспубліка Беларусь выглядае сярод іх далёка ня самым лепшым чынам.

Мы лічым важным пазнаёміць беларускую грамадзкасьць з ацэнкамі Вашынгтона, таму ніжэй друкуем цалкам (за выключэньнем прадмовы) тую частку даклада Дзяржпэпартамэнта ЗША, дзе аналізуецца становішча на Беларусі.

РАЗЬДЗЕЛ 1.

Павага да недатыкальнасьці асобы, у тым ліку:

а) Палітычныя і іншыя забойствы без суда і сьледзтва.

Няма фактаў, якія б пацьвердзілі, што такія забойствы адбыліся.

б) Зьнікненьні.

Няма паведамленьняў пра выкраданьні, зьнікненьні, патаемныя арышты або затрыманьні.

в) Катаваньні або іншыя жорсткія, бесчалавечныя ці прыніжальныя мэтады абыходжаньня або пакараньня.

Цяперашняя Беларуская Канстытуцыя забясьпечвае непарушнасьць асобы, але ня ўтрымлівае выразнай забароны катаваньняў ды іншых прыніжальных формаў пакараньня. Ёсьць паведамленьні пра зьбіваньні зьняволеных у турмах і мейсцах папярэдняга зьняволеньня. Выкарыстаньне фізычнае сілы супраць вязьняў у пэўных выпадках мае афіцыйную санкцыю, напрыклад, калі вязьні наносяць шкоду ці пагражаюць нанесьці шкоду іншым вязьням ці пэрсаналу турмы. Урад сьцьвярджае, што ён вядзе статыстыку і сочыць за ўжываньнем сілы пэрсаналам турмаў. Турэмнае начальства абавязанае дакладваць аб кожным такім інцыдэнце Генэральнаму пракурору. Патрабуецца таксама і мэдычны агляд вязьня ў такіх выпадках. Праект новае Канстытуцыі выразна забараняе катаваньні і жорсткія і нязвыклыя формы пакараньняў.

Паступіла шмат паведамленьняў пра неадпаведнасьць турэмных умоваў і прыніжальнае абыходжаньне зь вязьнямі. У аршанскай турме вязьні скардзіліся на перапоўненасьць (там утрымліваецца ў тры разы больш людзей, чым належыць) і на адмовы зьмяшчаць у шпіталь паважна хворых. Падобныя ж праблемы існуюць і ў турме №15 у Горадні, адкуль паступілі зьвесткі пра сур'ёзныя ўспышкі тубэркулёзу. Улады тлумачаць такія турэмныя ўмовы бракам памяшканьняў, папаўненьнем турмаў з боку вязьняў, што вяртаюцца на Беларусь з Расеі ды Украіны, састарэласьцю будынкаў і супрацівам мясцовага насельніцтва будаваньню новых турмаў.

У 1992 г. на Беларусі, як раней і ўва ўсім Савецкім Саюзе, захавала сваю вастрыню праблема жорсткага абыходжаньня з вайсковымі прызыўнікамі.

г) Адвольныя арышты, затрыманьні ці высылкі.

Крымінальныя працэдуры засталіся практычна тыя ж самыя, што і ў былым СССР. Асобу можна затрымаць адвольна і бяз санкцыі на арышт. Крымінальны кодэкс, аднак, патрабуе, каб затрыманага адпусьцілі на волю, калі на працягу 72 гадзін супраць яго ня вылучана абвінавачаньне. Пасьля вылучэньня абвінавачаньня арыштаваны можа правесьці ў турме шмат месяцаў, чакаючы судовага працэсу. На просьбу пракурора, затрыманы можа правесьці ў мейсцах папярэдняга зьняволеньня да 3-х месяцаў. Гэты пэрыяд можа быць нават падоўжаны на просьбу абласнога або рэспубліканскага пракурора да 1,5 года. Да паловы ўсіх асобаў, затрыманых за паважныя злачынствы, на пэўным этапе ўтрымліваюцца ў мейсцах папярэдняга зьняволеньня. Адвакат можа наведваць затрыманых без абмежаваньняў, хоць былі паведамленьні, што некаторыя затрыманыя мелі з гэтым цяжкасьці. У законах не прадугледжаныя такія формы, як вызваленьне да суда або пад заклад. Затрыманыя ня маюць права ліставацца або сустракацца з роднымі без дазволу пракурора.

д) Адмова ў праве на справядлівы публічны суд.

Судовая сыстэма Беларусі, у якой шмат захавалася з савецкае сыстэмы, мае тры ўзроўні: раённы, гарадзкі або абласны і рэспубліканскі. Вышэйшыя суды выконваюць функцыю апэляцыйных судоў, але могуць разглядаць справы і ў першай інстанцыі. Маючы неадэкватнае ўяўленьне пра ролю незалежнага суда, некаторыя судзьдзі ўсё яшчэ паддаюцца ўплывам з боку палітычнага кіраўніцтва.

Судовыя разгляды звычайна адкрытыя для публікі, хоць часам праводзяцца і закрытыя слуханьні, калі справа датычыць нацыянальнае бясьпекі. На практыцы, аднак, наведваньне адкрытых паседжаньняў можа быць адвольна абмежаванае. Напрыклад, у чэрвені адбыўся судовы працэс над народным дэпутатам Яўгенам Новікавым, якога абвінавачвалі ў паклёпе. Ёсьць вартыя даверу зьвесткі, што дэпутатам ад Апазыцыі і журналістам не дазволілі прысутнічаць у залі суда.

Падсудныя маюць права наведваць судовыя паседжаньні, мець вочныя стаўкі са сьведкамі і даваць паказаньні. Суд прызначае адваката для тых падсудных, хто яго ня мае. Былі паведамленьні, што некаторыя падсудныя мелі цяжкасьці з доступам да адвакатаў і судовых матар'ялаў. Хоць тэхнічна цяжар доказаў ляжыць на пракуратуры, прэзумпцыя невінаватасьці не заўсёды строга захоўваецца.

У 1992 г. не паступілі паведамленьні пра тое, што ў беларускіх турмах утрымліваюцца палітвязьні.

е) Адвольнае ўмяшаньне ў прыватнае жыцьцё, сям'ю, дом ці ліставаньне.

Згодна з паведамленьнямі, нягледзячы на спробы ўрада рэфармаваць КДБ, электроннае праслухоўваньне памяшканьняў і тэлефонаў працягвалася. Паводле закона патрабуецца дазвол пракурора для ўсталяваньня падслухоўнай прылады. Апрача выпадкаў перасьледу, для ўваходу ў прыватнае жытло неабходны ордэр наператрус.

РАЗЬДЗЕЛ 2.

Павага да грамадзянскіх свабодаў, у тым ліку:

а) Свабода слова і друку.

Хаця свабода друку забясьпечваецца існым заканадаўствам, на практыцы яна захоўваецца ня цалкам. Паводле наяўных зьвестак, урад рабіў спробы выкарыстаць законы пра паклёп, каб згасіць непажаданую крытыку ўрадавых дзеяньняў. Штомесячная апазыцыйная газэта «Свабода» неаднаразова падвяргалася судоваму перасьледу. Яе абвінавацілі ў паклёпе і аштрафавалі за публікацыю матар'ялаў з крытыкай афіцыйных асобаў. Незалежная газэта з Горадні таксама была прыцягнутая да суда і прайграла аналягічны працэс. Суд над народным дэпутатам Новікавым таксама дэманструе магчымае жаданьне афіцыйных структураў абмежаваць крытыку ўрада.

Выкарыстаньне ўрадам законаў аб паклёпе падаецца спробай заахвоціць самацэнзуру.

Журналісты, якія не працуюць у невялікіх незалежных выданьнях (або расейскіх газэтах) адчулі на сабе ціск абмежаваць ці зьмякчыць матар'ялы з крытыкай ураду. Урадавае інфармацыйнае ведамства праводзіла штотыднёвыя сустрэчы з рэдактарамі газэт, што атрымліваюць дзяржаўныя датацыі, на якіх абмяркоўваўся зьмест і рэдакцыйная палітыка.

У 1992 г. газэты з найбуйнейшымі накладамі адчувалі фінансавыя цяжкасьці, зьвязаныя з рэформай цэнаў. Пяць такіх газэтаў зьвярнуліся да ўраду па дадатковую фінансавую дапамогу. Урад адгукнуўся на гэты зварот і стаў іхным галоўным фундатарам, што дало яму магчымасьць выказвацца «за» або «супраць» таго ці іншага матар'яла.

Як паведамляецца, прэм'ер-міністр Кебіч заявіў, што намерваецца аказваць фінансавую дапамогу ўсёй прэсе, апрача апазыцыйных ураду выданьняў. Старшыня Вярхоўнага Савету Шушкевіч выказаў незадавальненьне з нагоды такога стану рэчаў і выступіў супраць манапалізацыі прэсы ў руках ураду. Апазыцыя БНФ прапанавала законапраект, які б забараняў ураду кантраляваць болей за адну газэту. Тым часам Міністэрства інфармацыі распрацавала праект заканадаўчага акта, які б дазволіў падкантрольнай ураду прэсе — але не незалежным выдаўцам газэтаў — атрымаць значныя падаткавыя ільготы.

Амаль усе радыё- і тэлестанцыі зьяўляюцца ўласнасьцю дзяржавы (апрача кабельных станцыяў, якія зазвычай не перадаюць праграм навінаў і залежаць ад дзяржаўнага абсталяваньня). На працягу года ўзмацняліся тэндэнцыі да больш спрыяльнага для ўрада асьвятленьня навінаў. Звычайна ў перадачах пазьбягалі вострай крытыкі ўрада і яго кіраўніцтва. Беларусы па-ранейшаму прымалі тэлевізійныя і радыёперадачы з Расейскае Фэдэрацыі, у тым ліку тэлестанцыю Астанкіна з Масквы. Нядаўна Нацыянальная тэлерадыёкампанія Беларусі адмовіла Апазыцыі БНФ (разам зь іншымі арганізацыямі) у атрыманьні эфірнага часу для выказваньня сваіх поглядаў. Афіцыйна адмова тлумачылася тым, што, калі б кампанія дала эфірны час Народнаму Фронту, яна б была вымушаная даць яго і ўсім іншым палітычным партыям. Аднак гэта выглядае як спроба з боку ўрада ня даць эфірнага часу асноўнай апазыцыйнай сіле.

б) Свабода мірных сходаў і асацыяцый.

Дэманстрацыі ўсё яшчэ рэглямэнтуюцца старым савецкім законам, які вымагае, каб за 10 дзён да іх правядзеньня арганізатары падалі заяву ў мясцовыя органы ўлады. У 1992 г. не паступала паведамленьняў аб адмове дазволу ладжаньня дэманстрацыяў. Дэманстрацыі грамадзянаў адбываліся часта. І Апазыцыя БНФ, і пракамуністычная апазыцыя часта выкарыстоўваюць галоўны пляц Менска для дэманстрацыі сваёй нязгоды з урадам.

в) Свабода веравызнаньняў.

На Беларусі паважаецца свабода веравызнаньняў. У сьнежні Вярхоўны Савет прыняў адпаведны закон, які прадугледжвае шырокія гарантыі гэтай свабоды. Рэлігійным арганізацыям дазволена займацца культурнай, адукацыйнай і дабрачыннай дзейнасьцю. Аднак захавалася яшчэ й бюракратычная антыпатыя да рэлігіі ўвогуле і да галоўных канфэсіяў ды да габрэйскае грамады ў прыватнасьці.

На Беларусі няма дзяржаўнае рэлігіі, але пераважная большасьць беларусаў — гэта праваслаўныя хрысьціяне, і верасьнёўскія сьвяткаваньні тысячагодзьдзя праваслаўнага хрысьціянства на Беларусі атрымалі шырокую ўрадавую падтрымку. Праваслаўная царква на Беларусі застаецца афіцыйна зьвязаная з Расейскай праваслаўнай царквой і прызнае найвышэйшую ўладу маскоўскага патрыярха. Беларускія нацыяналы, напрыклад, з БНФ, востра крытыкавалі Царкву за надта шчыльныя сувязі з Масквой і за тое, што Царква мала робіць для служэньня нацыянальным інтарэсам Беларусі.

Рыма-Каталіцкі Касьцёл на Беларусі лічыць блізу 1,5 млн. вызнаўцаў, г.зн. каля 15% насельніцтва. Дачыненьні паміж Касьцёлам і ўрадам напружаныя з прычыны гістарычнай сувязі Касьцёла з Польшчай, якая кіравала заходняй часткай Беларусі да 1939 г. Урад яшчэ афіцыйна не прызнаў арцыбіскупа Казімера Сьвёнтка кіраўніком Касьцёла на Беларусі пад тым прэтэкстам, што ён — беларус польскага паходжаньня. Урад абвінаваціў Сьвёнтка і польскіх сьвятароў у прапольскай агітацыі (у тым ліку і вывешваньні польскіх сьцягоў ды іншай сымболікі), а таксама ў мэтанакіраванай палітыцы палянізацыі заходніх рэгіёнаў Беларусі, дзе захоўваецца моцны польскі ўплыў. Па ўказаньні Сьвёнтка гэтая дзейнасьць была спыненая. Ксяндзы з Польшчы прыяжджалі ў рыма-каталіцкія парафіі на Беларусі, бо адзіная каталіцкая сэмінарыя ў Горадні ня можа задаволіць попыт на каталіцкіх сьвятароў на Беларусі. Урад прапанаваў некаторым ксяндзам пакінуць краіну ў сувязі зь дзеяньнямі, якія не адпавядаюць іх візаваму статусу, і заявіў, што Беларусь аддае перавагу каталіцкім місіянэрам зь любой іншай славянскай краіны, апрача Польшчы.

Беларусь усталявала дыпляматычныя адносіны з Ватыканам у лістападзе.

Зараз адбываецца працэс перадачы дзяржавай сканфіскаваных савецкай уладай культавых будынкаў Праваслаўнай Царкве і Каталіцкаму Касьцёлу. Гэты працэс прыводзіць да шматлікіх канфліктаў як паміж гэтымі канфэсіямі і дзяржавай, так і паміж самімі канфэсіямі. У канфлікты ўцягваюцца і арганізацыі, якія разьмешчаныя ў будынках, што некалі належалі рэлігійным установам. Як паведамляецца, мясцовыя ўлады звычайна аддаюць перавагу просьбам Праваслаўнай Царквы і менш прыхільна ставяцца да просьбаў Каталіцкага Касьцёлу.

У дадатак да вышэйпамянёных канфэсіяў, на Беларусі свабодна функцыянуюць 16 іншых рэлігійных сэктаў. Баптысты паведамляюць пра талерантнае стаўленьне да іх працы з боку ўраду. Напрыклад, менскія гарадзкія ўлады выдзелілі мясцовай баптысцкай царкве 8 гектараў зямлі для пабудовы дома састарэлых і мэдычнае ўстановы.

Габрэйская грамада, што засталася на Беларусі, мае карэктныя, калі не сказаць цёплыя, адносіны зь дзяржавай. Увага грамады засяроджаная на трох асноўных пытаньнях. Па-першае, гэта аднаўленьне будынкаў для сваіх патрэбаў, асабліва раней сканфіскаваных сынагогаў, ператвораных у тэатры, склады і залі. У адрозьненьне ад даўней сканфіскаваных хрысьціянскіх цэркваў, ніводная сынагога яшчэ не была вернутая габрэйскай грамадзе. Другая праблема — гэта будаўніцтва дома на старых габрэйскіх могілках у Пінску.

Пасьля міжнародных пратэстаў і націску ўрад нядаўна загадаў мясцовым уладам спыніць будаўніцтва на тым мейсцы. Трэцяе пытаньне — захаваньне жыцьцяздольнасьці габрэйскае грамады перад абліччам няспыннай хвалі эміграцыі ў Ізраіль, Заходнюю Эўропу і ў Злучаныя Штаты. Хоць абсалютная колькасьць габрэйскіх эмігрантаў з 1991 г. упала, але паток габрэйскіх эмігрантаў зь Беларусі ўсё яшчэ даволі моцны.

У 1992 г. Беларусь шмат разоў наведвалі замежныя эвангелісты і рэлігійныя лідары. На Беларусі актыўна дзейнічаюць місіянэры з розных краінаў. У свабодным продажы ёсьць Бібліі ды іншая рэлігійная літаратура на беларускай, расейскай і польскай мовах. Рэлігійныя сходы адбываліся на стадыёнах з афіцыйнага дазволу і бяз спробаў дзяржаўнага ўмяшаньня.

г) Свабода перамяшчэньня ўнутры краіны, паездак за мяжу, эміграцыі ды рэпатрыяцыі.

Беларускія грамадзяне маглі практычна свабодна рухацца ўнутры краіны. Усім дарослым усё яшчэ выдаюцца ўнутраныя пашпарты, якія служаць першасным пасьведчаньнем асобы і патрабуюцца пры падарожжах і рэгістрацыі ў гатэлях.

Права выбіраць мейсца жыхарства, хаця і гарантавалася законам, на практыцы было абмежаванае. Хоць сыстэма прапіскі і была афіцыйна скасаваная савецкім урадам у кастрычніку 1991 г., на Беларусі яна захавалася; згодна зь ёй, ад усіх беларускіх грамадзянаў афіцыйна патрабуецца рэгістраваць сваё мейсца жыхарства і забараняецца яго мяняць без афіцыйнага дазволу. Улады абмежавалі колькасьць дазволаў на пасяленьне ў Менску і пяці абласных цэнтрах. У 1992 г. Вярхоўны Савет перагледзеў сыстэму абавязковай прапіскі, і ў законапраекце, падрыхтаваным у Міністэстве ўнутраных справаў, прапануецца яе скасаваць.

МУС таксама вынес на разгляд Вярхоўнага Савету законапраект, у якім прадугледжаная лібэралізацыя працэдуры выезду за мяжу. Калі ён будзе прыняты, скасуецца абавязковая ўмова для выезду за мяжу — афіцыйны дазвол. Прапанаваны закон таксама зьменшыць колькасьць прафэсіяў, якія, паводле афіцыйнае клясыфікацыі, даюць доступ да «дзяржаўных таямніц». Згодна з новым законам, будучыя эмігранты, якім адмаўляюць у праве на выезд, грунтуючыся на артыкуле пра «дзяржаўныя таямніцы», будуць мець права падаць апэляцыю ў Савет Міністраў, а ў выпадку яшчэ адной адмовы, і ў Вярхоўны Суд. У выпадку адмовы Вярхоўным Судом, адмоўнікі могуць падаць паўторную апэляцыю праз 6 месяцаў і запатрабаваць новага разгляду справы. Гэтая справа ўжо ня будзе пад юрысдыкцыяй Міністэрства ўнутраных справаў. Новы закон, відавочна, ня зьменіць існы пяцігадовы тэрмін адмовы на выезд для людзей, што мелі «доступ да дзяржаўных таямніцаў». Відаць, Вярхоўны Савет прыме гэты закон у 1993 г.

Аднак падчас яго папярэдняга разгляду, былыя савецкія працэдуры былі захаваныя, у тым ліку абмежаваньне эміграцыі людзей, якія мелі доступ да

(працяг на 7-й стар.)

ЯК НАС СУДЗІЛІ

У Маскве хутка пачнецца суд над удзельнікамі ГКЧП. А ў нашым Менску тым часам ідуць адваротныя працэсы: тыя службовыя асобы, якія, паводле заключэньня спэцыяльнай камісіі Вярхоўнага Савету, падтрымалі ГКЧП, ня толькі застаюцца ва ўрадавых крэслах, а нават спрабуюць засудзіць прэсу, якая называе іх «паплечнікамі» гэкачэпістаў. І нашыя выключна незалежныя народныя судзьдзі задавальняюць іхнія прэтэнзіі, ды яшчэ абавязваюць газэту заплаціць ім 100 тыс. рублёў «за нанесеныя маральныя страты». Так, як вы памятаеце, скончыўся суд грамадзяніна Г.Данілава з газэтай СВАБОДА. Аднак гэтым нашыя судовыя справы ня скончыліся.

Устаць! Данілаў ідзе!

Генадзь Данілаў, які курыруе ў Саўміне праваахоўныя органы, мае рэпутацыю непатапляльнага чыноўніка, зь якім лепш не сварыцца. Таму мы, падаючы апэляцыю ў Менскі гарадзкі суд, асабліва не спадзяваліся, што там захочуць аб'ектыўна, у адпаведнасьці з законам разгледзець гэтую справу. І ўсё ж мы вырашылі пайсьці па судовых інстанцыях, каб пераканацца самім у «незалежнасьці» сфармаваных пры кампартыі судоў і пераканаць іншых, хто яшчэ мае на гэты конт нейкія ілюзіі.

Нас зьдзіўляе ня столькі сам факт тэндэнцыйнасьці суда, колькі ступень гэтай тэндэнцыйнасьці. Напрыклад, суд вынес рашэньне абвергнуць зьвесткі пра падтрымку Данілавым ГКЧП. Між іншым, гэты факт ёсьць у дакладзе часовай камісіі Вярхоўнага Савету, які мы прадставілі суду. Больш таго, калі б нават камісія ВС і памылілася, то згодна Закону «Аб друку», газэта «не нясе адказнасьці за распаўсюджваньне зьвестак, якія не адпавядаюць сапраўднасьці, калі гэтыя зьвесткі ўтрымліваліся ў афіцыйных паведамленьнях». Але насуперак гэтаму старшыня суда Цэнтральнага раёна сп.Турко разам з двума засядацелямі вынесьлі рашэньне: абвергнуць! А калегія гарадзкога суда, а потым і старшыня суда сп.Ардзяка адхілілі нашыя апэляцыі — усё, маўляў, законна. Во суды!

Яшчэ прыклад. У артыкуле згадваецца гісторыя пра былога дырэктара Камароўскага рынка Якалцэвіча, які ў 1981 г. быў асуджаны за хабарніцтва. І далей два сказы: «Паводле апэратыўнай інфармацыі, якая мелася ў праваахоўных органах, Якалцэвіч ня толькі сам браў у лапу, але й перадаваў наверх. А гандаль тады ў гарвыканкаме курыраваў Данілаў». Факт пацьвердзіўся: у судзе Данілаў прызнаў, што ён тады сапраўды курыраваў гандаль. Аднак зысковец настойваў на абвержаньні «намёкаў пра хабар». Суд прысудзіў абвергнуць «намёкі». Але ж згодна закону газэта нясе адказнасьць толькі за факты і зьвесткі, а не за «намёкі».

Мы не ў Нью-Ёрку, мая дарагая!

У Амэрыцы гэта выглядала б інакш. Першая папраўка да амэрыканскай Канстытуцыі сьцьвярджае: «Кангрэс не павінен прымаць законаў, якія б абмяжоўвалі свабоду слова і друку...» Але ёсьць там і «Закон аб паклёпе», які час ад часу пераглядаецца Вярхоўным Судом ЗША з мэтаю знайсьці балянс паміж правамі асобы, з аднаго боку, і абаронай свабоды друку, з другога.

Дык вось, у 1964 г. суд пастанавіў, што публікуючы зьвесткі пра дзяржаўных службоўцаў, прэса мае права іх не даказваць. Калі ж нейкі чыноўнік Daniloff лічыць, што газэта ўзьвяла на яго паклёп, ён (а не газэта) павінен давесьці суду, што, па-першае, паведамленьне не адпавядае сапраўднасьці, а па-другое — яно зробленае «са злачынным намерам», г.зн. «з усьведамленьнем таго, што інфармацыя не адпавядае сапраўднасьці, альбо з абыякавым стаўленьнем да таго, сапраўдная яна, ці не».

Але ж мы не ў Амэрыцы. У нас і суд — народны, і заканадаўства — савецкае. І хоць яно не прадугледжвае адказнасьці за «намёкі», аднак усё адно судзяць. А наш Вярхоўны Суд нядаўна выдаў яшчэ і спэцыяльную пастанову, у якой падрабязна растлумачыў, як трэба судзіць, каб адбіць у прэсы ўсялякае жаданьне публікаваць нешта кепскае пра нашую родную намэнклятуру. Пастанавілі нават, што «комментарий к тексту судебного решения, который по содержанию оспаривает решение, не допускается»... Гэта значыць: сядзі і ня рыпайся! Газэта «Рэспубліка» днямі надрукавала гэтую пастанову Вярхоўнага Суда пад красамоўным загалоўкам «Каким судом судите, таким судимы будете».

Дарэчы, пасьля адмовы гарадзкога суда, мы падалі апэляцыю ў Вярхоўны Суд. Хутка адтуль павінен прыйсьці адказ. Які ён будзе — здагадацца ня цяжка.

А ў Генадзя Данілава зараз адзін клопат — выбіць 100 тысячаў. Але ў СВАБОДЫ няма ні свайго банкаўскага рахунка, ні памяшканьня, ні маёмасьці, якую можна было б сканфіскаваць. І таму ўчыняюцца розныя беззаконныя акцыі. Напрыклад, прыходзяць судовыя выканаўцы і апісваюць маёмасьць прыватнай фірмы, якая час ад часу аказвала спонсарскую падтрымку газэце. Спрабуюць нават зьняць для Данілава грошы з банкаўскага рахунка гэтай фірмы. Праваахоўным органам надта хочацца давесьці справу свайго саўмінаўскага куратара да поўнай перамогі.

А тым часам у нас пачаўся яшчэ адзін суд. Гэтым разам з газэтай СВАБОДА судзіцца генэрал міліцыі Мечыслаў Грыб — старшыня Камісіі ВС па нацыянальнай бясьпецы, абароне і барацьбе са злачыннасьцю. Ён лічыць, што ў артыкуле пра карупцыю ("Пятая калёна", А.Старыкевіч, СВАБОДА, №10—11, 1992) газэта абразіла ягоны «гонар і годнасьць як грамадзяніна, як народнага дэпутата».

СВАБОДА

Вячаслаў Кебіч: *«Урад крэдытуе газэты і часопісы, якія стаяць на правільных пазыцыях. Навошта крэдытаваць газэту, якая спрабуе парушыць стабільнасьць у нашай краіне. Я буду падтрымліваць увесь друк, за выключэньнем тых выданьняў, якія выступаюць супраць урада».*

(З інтэрвію прэм'ер-міністра газэце «Белорусская нива», 9.06.1992 г.)

(пачатак на 6-й стар.)

«дзяржаўных таямніцаў». У 1993 г. шасьці асобам было адмоўлена ў выезьдзе ў Ізраіль на падставе гэтага палажэньня. Не дазвалялася эміграваць і мужчынам прызыўнога веку, што яшчэ не прайшлі абавязковай вайсковай службы. Патрабаваньне савецкага часу, што беларускія грамадзяне абавязаныя атрымаць перад паездкай за мяжу выязную візу, строга выконвалася ў 1992 г., але 1 студзеня 1993 г. было скасаванае. Будучым эмігрантам і падарожнікам болей не спатрэбіцца запрашэньне ад блізкіх сваякоў. Замест гэтага, ім трэба будзе мець запрашэньне ад любога сваяка ці сябра за мяжой. Значна больш беларусаў змаглі летась зрабіць паездкі за мяжу ў параўнаньні з папярэднімі гадамі, але большасьць зь іх былі або ўрадавыя службоўцы, або бізнэсмэны.

РАЗЬДЗЕЛ 3.
Павага палітычных правоў: права грамадзянаў мяняць свой урад.

Права грамадзянаў мяняць свой урад, хоць і гарантуецца законам, яшчэ не было выпрабаванае ў свабодных выбарах. Існы парлямант быў абраны ў 1990 г. на 5-гадовы тэрмін паводле савецкага выбарчага закона. Галасаваньне праводзіцца патаемна, права голасу маюць усе грамадзяне, якім споўнілася 18 гадоў.

Увесну БНФ арганізаваў масавую кампанію па зборы подпісаў за рэфэрэндум аб правядзеньні новых выбараў. Было сабрана 385,000 афіцыйна пацьверджаных подпісаў. 29 красавіка Цэнтральная выбарчая камісія вынесла на разгляд парляманта пытаньне пра рэфэрэндум, але Вярхоўны Савет пасьпешліва перапыніў сэсію. У кастрычніку, калі сэсія ўзнавіла сваю работу, парлямант адмовіўся прызначыць рэфэрэндум, сьцьвярджаючы, што і Ініцыятыўная група, і Выбарчая камісія парушылі закон аб рэфэрэндуме. Апазыцыя заявіла, што такое рашэньне яшчэ больш падарвала легітымнасьць ураду.

Адкінуўшы прапанаваны рэфэрэндум, Вярхоўны Савет прыняў неабавязвальную рэзалюцыю, у якой абвяшчаюцца ў якасьці прыярытэтных мэтаў прыняцьце ў 1993г. новай Канстытуцыі і правядзеньне ў сакавіку 1994 г. новых выбараў, на год раней, чым прадугледжана існай Канстытуцыяй. Праект новай Канстытуцыі знаходзіцца на разглядзе ў Вярхоўным Савеце. Замежныя спэцыялісты правялі экспэртызу гэтага дакумэнта і выявілі шматлікія неадпаведнасьці ў многіх сфэрах, асабліва ў сфэры грамадзянскіх правоў.

На Беларусі не існуе заканадаўчых абмежаваньняў на ўдзел жанчын у палітыцы і ва ўрадзе. Але сацыяльныя перашкоды для жанчын застаюцца даволі моцныя, і большасьць найвышэйшых пасадаў у кіраўніцтве займаюць мужчыны. Жанчыны займаюць меней за 5% мейсцаў у парляманце і не займаюць ніводнай пасады міністэрскага ўзроўню. Пэўная колькасьць жанчын, аднак, зьяўляецца намесьнікамі міністраў.

РАЗЬДЗЕЛ 4.
Адносіны ўраду да міжнародных і недзяржаўных расьсьледаваньняў парушэньняў правоў чалавека.

Згодна з паведамленьнямі праваахоўных арганізацыяў, пры расьсьледаваньні магчымых парушэньняў правоў чалавека ўрад рэспублікі ставіць бюракратычныя перашкоды і не спрыяе іх дзейнасьці. У кастрычніку ўзьнікла Беларуская ліга правоў чалавека, якая плянуе расьсьледаваць магчымыя парушэньні правоў чалавека і запрашаць міжнародныя праваахоўныя групы на Беларусь з гэтай жа мэтай. Ліга існуе яшчэ не дастаткова доўга, каб істотна паўплываць на паводзіны ўрада. Урад не перашкаджаў паездкам міжнародных праваахоўных групаў на Беларусь і ўнутры яе.

РАЗЬДЗЕЛ 5.
Дыскрымінацыя паводле расы, пола, мовы ці сацыяльнага статуса.

Закон аб грамадзянстве, прыняты Вярхоўным Саветам, дае грамадзянства ўсім асобам, што пастаянна жылі на тэрыторыі рэспублікі 19 кастрычніка 1991 г. Асобы, якія прыязджаюць на Беларусь пасьля гэтай даты і жадаюць стаць грамадзянамі, павінны падаць заяву, ведаць беларускую мову (на ўзроўні, дастатковым для камунікаваньня), пагадзіцца выконваць канстытуцыю і законы, мець законную крыніцу прыбытку і пражыць у краіне 7 гадоў. (Апошняе патрабаваньне не датычыць былых грамадзянаў БССР і тых вайскоўцаў, якія жадаюць прыняць грамадзянства і гатовыя прыняць прысягу на вернасьць Беларусі).

Беларусы складаюць 78% 10-мільённага жыхарства рэспублікі; 13% — расейцы, 4% — палякі, 3% — украінцы, астатнія 2% — летувісы і габрэі. Напружанасьць паміж нацыянальнымі грамадамі нязначная. Беларускай мове быў нададзены статус афіцыйнай, але расейская мова застаецца асноўнай рабочай мовай, прычым большасьць беларусаў дома размаўляе па-расейску. Увядзеньне беларускай мовы як абавязковай мовы навучаньня ў школах адбываецца паступова. Існуе таксама рух за наданьне расейскай мове статуса другой афіцыйнай мовы краіны.

Афіцыйны антысэмітызм узьнік за савецкай уладай. Зарэгістраваны беспрэцэдэнтны выпадак, калі пракурор Беларусі распачаў крымінальную справу супраць адкрыта антысэміцкай газэты за распальваньне міжэтнічнай варожасьці.

На Беларусі не даступныя статыстычныя зьвесткі пра жорсткае абыходжаньне з жанчынамі. Некаторыя нядаўна паўсталыя арганізацыі абароны правоў жанчыны намагаюцца палепшыць дасьведчанасьць грамадзтва ў жаночых пытаньнях. Хатняе ўжываньне сілы супраць жанчын, часта зьвязанае з алькагалізмам, зьяўляецца паважнай праблемай на Беларусі. У дадатак да звычайнай судовай сыстэмы існуюць таксама й так званыя «таварыскія суды», з дапамогай якіх жанчыны могуць мець падтрымку ад сяброў, суседзяў, калегаў для выпраўленьня сытуацыі ў сем'ях.

РАЗЬДЗЕЛ 6.
Правы рабочых.

а) Права ствараць арганізацыі.

Незалежны прафсаюзны рух на Беларусі ня выйшаў яшчэ з зародкавай стадыі. Хоць ужо сфармаваліся некалькі паважных незалежных прафсаюзаў, але былая беларуская філія Усесаюзнага Цэнтральнага Савету Прафсаюзаў СССР (цяпер Фэдэрацыя Прафсаюзаў Беларусі) застаецца найбуйнейшым прафсаюзам краіны. Гэты так званы прафсаюз, які налічвае 5 млн. сяброў, ня можа ўважацца за незалежны на практыцы, бо сьледуе ўрадавым загадам.

Права рабочых ствараць і далучацца да прафсаюзаў рэглямэнтуецца Законам аб прафсаюзах, прынятым беларускім Вярхоўным Саветам у красавіку. Закон дае рабочым права ствараць незалежныя прафсаюзы. На практыцы, рабочых часта аўтаматычна ўключаюць у падпарадкаваную дзяржаве Фэдэрацыю прафсаюзаў Беларусі. Лідары незалежнага рабочага руху мяркуюць, што кантроль афіцыйных прафсаюзаў над сацыяльнымі функцыямі, які звычайна зьдзяйсьняецца ўрадам (напрыклад, пэнсійныя фонды), зьяўляецца перашкодай для росту сапраўдных, незалежных прафсаюзаў.

Да незалежных прафсаюзаў належаць: Свабодны Прафсаюз Беларусі (блізу 10000 сяброў), Канфэдэрацыя Працы Беларусі (каля 4000 сяброў), Незалежны Прафсаюз Шахцёраў (3000) і Прафсаюз Авіядыспэтчараў.

У 1992 г. адбылося некалькі страйкаў. Самы значны зь іх адбыўся на калійных капальнях Салігорска ў сакавіку з ініцыятывы Незалежнага Прафсаюза Шахцёраў. Шахцёры баставалі некалькі месяцаў (некаторыя зь іх праводзілі галодны страйк). Шахцёры дамагліся значнага падвышэньня заробкаў і дасягнулі з урадам і адміністрацыяй дамовы пра падзел часткі валютнага прыбытку.

б) Права на калектыўную арганізацыю і гандаль.

Гэтае права гарантуецца Існым заканадаўствам, якое захавалася з савецкіх часоў. З тае прычыны, што эканоміка амаль цалкам падпарадкаваная дзяржаве, прафсаюзы звычайна вылучаюць свае патрабаваньні на палітычным узроўні.

Паводле наяўнай інфармацыі права рабочых на арганізацыю было парушанае, калі выканаўчы камітэт менскага гарсавету неаднакроць адмаўляўся дазволіць Беларускай Канфэдэрацыі Працы выкарыстоўваць памяшканьне для правядзеньня прафсаюзных сходаў. У ліпені Канфэдэрацыю аштрафавалі за правядзеньне прафсаюзнага сходу на дварэ.

Адміністрацыі заводаў, паводле паведамленьняў, пагражалі сябрам БКП звальненьнем ды іншымі дыскрымінацыйнымі захадамі. Як паведамлялася, некаторыя сябры незалежнага прафсаюза былі звольненыя з прычыны іх прафсаюзнае дзейнасьці. Напрыклад, Сяргей Трухін, прафсаюзны актывіст 3-га менскага таксапарка, быў звольнены, як кажуць лідары беларускіх прафсаюзаў, пад выдуманым прэтэкстам. Згодна з законам аб прафсаюзах, дыскрымінацыя арганізатараў прафсаюзаў забароненая.

в) Забарона прымусовае ці абавязковае працы.

Заканадаўства выразна не забараняе гэтых формаў працы, але няма інфармацыі пра тое, што гэтыя формы выкарыстоўваюцца.

г) Мінімальны ўзрост пачатку працоўнае дзейнасьці.

Паводле існых законаў мінімальны ўзрост пачатку працоўнае дзейнасьці — 16 гадоў. У пэўных выпадках, такіх, як сьмерць карміцельца сям'і, можна зьвярнуцца па дазвол на пачатак працоўнае дзейнасьці з 15-гадовага ўзросту. Згодна з наяўнай інфармацыяй, гэты закон эфэктыўна дзейнічае, за ім ажыцьцяўляе нагляд Генэральная Пракуратура.

Вярхоўны Савет усталёўвае памер мінімальнага заробку, які пэрыядычна ўзьнімаецца ў сувязі з інфляцыяй. Але мінімальнага заробку не хапае на падтрыманьне прыстойнага ўзроўню жыцьця. Кодэкс законаў аб працы ўсталёўвае 41-гадзінны працоўны тыдзень і вымагае прынамсі 24 гадзіны адпачынку ў тыдзень. З-за цяжкай эканамічнай сытуацыі шмат рабочых працуюць значна меней 40 гадзін на тыдзень. Часта фабрыкі пасылаюць рабочых у неаплатныя адпачынкі з прычыны нізкага попыту на іх прадукцыю. Закон усталёўвае мінімальныя ўмовы бясьпекі на працоўным мейсцы і здароўя рабочага; аднак гэтыя стандарты часта ігнаруюцца. Цэнтралізаванага і эфэктыўнага мэханізму нагляду за гэтымі нормамі не існуе.

Пераклаў Віктар ЛУК'ЯНАЎ

УСЁ ПРАЙШЛО, МІНУЛА, ЯК І НЕ БЫЛО?

1992 год пачаўся з акцыі "Рэфэрэндум" і дэмантажу помнікаў Марксу й Леніну каля будынка былога ЦК КПБ.

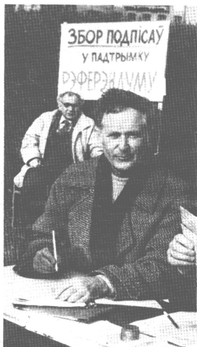

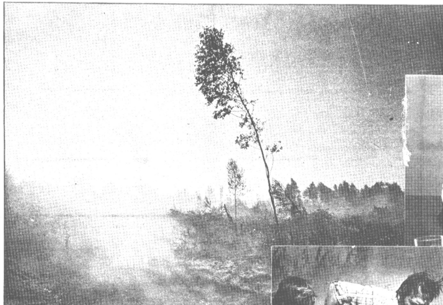

А яшчэ ў 1992-м:
тушылі пажары,
ладзілі навасельлі
ў згарэлых вёсках...

... спрабавалі зьвесьці канцы з канцамі

... прымалі прысягу

... настаўнікі хадзілі на пляц Незалежнасьці "па каўбасу"

... мы страчвалі паплечнікаў

... сьвяткавалі 1000-годзьдзе Хрысьціянства на Беларусі

Здымкі:
Сяргея Брушко, Яўгена Казюлі, Уладзімера Кармілкіна, Аляксандра Нікалаева.

«Беларусь» па-ангельску: Belarus

Газэта «Беларус», якая выдаецца ў Нью-Ёрку, паведаміла, што бібліятэка Кангрэсу ЗША разаслала іншым амэрыканскім бібліятэкам інструкцыю аб форме транслітарацыі назову «Беларусь» па-ангельску: BELARUS (заміж Byelarus).

Пастанова была прынятая на рэкамэндацыю Дзяржаўнага Дэпартамэнту, які пайшоў у гэтым пытаньні насустрач пажаданьню ўраду Беларусі. Дзяржаўны Дэпартамэнт таксама запатрабаваў, каб Камісія Геаграфічных Назоваў ЗША ўжывала форму BELARUS.

У картографаў таксама праблемы

Нашае зьменлівае жыцьцё прыносіць багата праблемаў і для стваральнікаў мапаў.

Некалькі тыдняў таму амэрыканскі часопіс «National Geographic», які спадзяваўся, што яго атляс 1990 г. будзе прыдатны да выкарыстаньня 5 гадоў, паведаміў пра намер апублікаваць новае, выпраўленае выданьне. У яго будзе ўнесена 14 000 зьменаў, у тым ліку 20 новых краін, большасьць зь якіх узьнікла на мейсцы Савецкага Саюзу. Вось толькі некаторыя прыклады гэтых зьменаў.

Незалежнасьць. Украіна памяняла больш за 95% назваў сваіх гарадоў і рэгіёнаў у сувязі з пераходам з расейскага на ўкраінскі альфабэт. Горад Кіеў пішацца цяпер па-ангельску Kyyiv (раней пісалася Kiev — Рэд.)

Былая расейская сталіца цяпер, як і за царскім часам, называецца Санкт-Пецярбург.

Зьмены памераў. Аральскае мора (а па сутнасьці возера), якое яшчэ два гады таму было шостым у сьвеце па велічыні, цяпер займае ўжо дзевятае мейсца. Яго вада адпампоўваецца для ірыгацыі навакольных бавоўняных палёў.

Гара Кука, найвышэйшы пік Новае Зэляндыі, панізілася на 3 мэтры ў выніку сыходу летась сьнежнай лавіны.

Мова. У Грэцыі, дзе цяпер выкарыстоўваецца новая сыстэма транслітарацыі, адбываецца зьмена 80% тапонімаў. Востраў Крыт зараз будзе пісацца «Kriti», горад Дэльфы — «Delfoi». Аракул чакае інструкцый.

(U.S. News & World Report)

«Козыры Беларусі»

У Бэльгіі пра нас ведаюць. На жаль, пакуль толькі палітыкі і журналісты

У артыкуле бэльгійскай эканамічнай і фінансавай газэты «L'Echo» ("Рэха") пад загалоўкам «Беларусі хапае козыраў», бэльгійскі адміністратар Сусьветнага Банку Бэрнар Снуа, які наведаў нядаўна Беларусь, праводзіць паралель паміж нашай рэспублікай і Бэльгіяй.

Як і бэльгійцы, піша сп.Снуа, беларусы адзначаюцца рэалізмам, практычным бесканфліктным падыходам: пра іх кажуць, што яны «найбольш развражлівыя са славянаў». Бэльгійскі фінансыст піша пра вялікія страты Беларусі ў Другой сусьветнай вайне і ў выніку чарнобыльскай ядзернае катастрофы, адзначае вялікую сыравінную залежнасьць Беларусі ад Расеі, адкуль завозіцца 80 працэнтаў сыравіны і куды ідзе 70 працэнтаў беларускага экспарту.

Аднак, піша далей Бэрнар Снуа, Беларусь мае і козыры. Гэта ейнае геаграфічнае становішча, блізкасьць да заходніх рынкаў, дысцыплінаваная і высокакваліфікаваная тэхнічна працоўная сіла з даволі нізкай заработнай платай ды палітычная стабільнасьць і адсутнасьць этнічных канфліктаў.

«Стратэгія Сусьветнага Банку, — працягвае Снуа, — памагчы тэхнічна беларускім уладам у іхных рэформах і даць пазыкі на фінансаваньне крытычна важнага імпарту».

Пішучы пра вялікія перашкоды, перад якімі апынуліся рэспублікі былога Савецкага Саюзу, Бэрнар Снуа кажа, што «цяжка быць аптымістам, гледзячы на вялізарныя цяжкасьці, якія перажывае Расея, стабілізуючы сваю эканоміку». Але з гледзішча на далейшую пэрспэктыву аўтар артыкула выказаў перакананьне, што Беларусь, як і Казахстан (які сп. Снуа наведаў раней), мае вялікі патэнцыял для правядзеньня рэформаў. Бэрнар Снуа заклікаў сусьветную грамадзкасьць і міжнародныя фінансавыя інстытуцыі дапамагчы незалежным рэспублікам былога СССР стабілізаваць іхнюю эканоміку.

Тым часам бэльгійскае гандлёвае выданьне Information du Commerce Exterieur зазначае, што бальшыня эўрапейцаў мала ведае пра Беларусь, незважаючы на тое, што край гэты знаходзіцца ў геаграфічным цэнтры Эўропы. Часопіс падае асноўныя факты пра прыродныя багацьці Беларусі (торф, вапна, гліна, фасфарыты, лясы), беларускую прамысловасьць, шляхі зносінаў, сельскую гаспадарку, заканадаўства па замежных інвэстыцыях, навучальныя ўстановы і навуковыя кадры. «Між іншага, — зазначае часопіс, — беларускія навуковыя дасьледаваньні ў галіне матэматыкі, фізікі, хіміі, біялёгіі, ядзернай фізікі ды энэргетыкі шырока вядомыя».

Ян ЖУЧКА

Чэха-Славаччына: сяброўскі развод

У адрозьненьне ад гвалтоўнага расколу Югаславіі, навагодні падзел Чэха-Славаччыны на дзьве самастойныя дзяржавы нагадвае хутчэй сяброўскі развод. У фармаваньні незалежных Чэскай і Славацкай рэспублік рэй вядуць не жаўнеры, а каманды юрыстаў, справаводаў і бухгальтараў. Вось некаторыя пытаньні, якія яны разглядалі:

Валюта. Абедзьве краіны будуць карыстацца чэскай кронай да сярэдзіны лета 1993 г., калі будзе адбітая і надрукаваная патрэбная колькасьць нацыянальных манэтаў і банкнотаў. Праблема, аднак, у тым, што адзіны ў былой ЧСФР манэтны двор разьмешчаны ў Славаччыне, а адзіная паліграфічная фабрыка для друку грошай — у Чэхіі.

Сьцяг. Славаччына выкарыстоўвае ў якасьці дзяржаўнага свой традыцыйны трыкалёр з гербам. Чэхі ж, парушыўшы папярэдняе пагадненьне, прысвоілі сабе стары чэха-славацкі сьцяг.

Гімн. Чэха-славацкі нацыянальны гімн, спалучэньне славацкае народнае песьні і чэшскага гімна, зараз падзелены на дзьве часткі. Славакам засталася больш жвавая частка, чэхам — больш урачыстая і павольная.

Войска. Славакія атрымае палову МіГаў-29 старых Узброеных Сілаў, але толькі пасьля таго, як пабудуе адпаведныя радары і ўзьлётна-пасадачныя палосы.

Таямніцы. Славакія хоча атрымаць сваю частку сакрэтных паліцэйскіх дас'е з пражскіх архіваў. Як паведамляецца, дас'е перадаюцца, але толькі пасьля зьнішчэньня копіяў на чэскіх ксэраксах.

Назвы. Славаччына захавала сваё дзявочае імя. Чэхія імкнецца да больш мудрагелістай назвы, чым проста Чэская Рэспубліка.

Карэйцы патрабуюць ліквідаваць «Японскае мора»

Карэйцам заўсёды было непрыемна, што ўсходняе ўзьбярэжжа Карэі амываецца нейкім «Японскім морам» — для жыхароў Карэйскага паўвострава яно адвеку было проста «Усходнім морам». Іхняя лёгіка такая: яно — на Усходзе, адтуль узыходзіць сонца. І прычым тут Японія? Трэба заўважыць, што і ў Паўночнай, і ў Паўднёвай Карэі заўсёды ігнаравалі міжнародна прынятую назву, пазначаючы на мапах прастору паміж Паўвостравам і японскімі астравамі як Усходняе мора.

Нядаўна прадстаўнікі абедзьвюх карэйскіх дзяржаў выразьілі аднавіць справядлівасьць і на 6-ай канфэрэнцыі ААН па стандартызацыі геаграфічных назваў заявілі, што мора паміж Карэяй і Японіяй ня можа называцца «Японскім». Яны патрабавалі выправіць тапаграфічнае непаразуменьне.

Карэйцы прадставілі ў ААН адпаведную гістарычную дакумэнтацыю, якая ня так даўна была падмацаваная новым важкім аргумэнтам: знойдзена мапа 215-гадовай даўніны, згодна зь якой воды паміж Карэяй і Японіяй называліся Карэйскім морам. Зараз яны лічаць, што пасьля гэтага гістарычнага доказу з геаграфічных мапаў сьвету павінна зьнікнуць зьневажальнае для іх «Японскае мора». На канфэрэнцыі ААН прадстаўнік КНДР падкрэсьліў, што гэтая назва нагадвае пра японскае каляніяльнае панаваньне і б'е па нацыянальных пачуцьцях яго народа.

Уладзімер НАДАШКЕВІЧ

Пасольствы Рэспублікі Беларусь у замежных краінах

Злучаныя Штаты Амэрыкі
1511 K.Street, N.W. Suite 619 Washington, D.C. 20005, USA Tel. 202-638-2954 Fax. 202-638-3058
Надзвычайны і Паўнамоцны пасланьнік 1 рангу
сп.**Сяргей МАРТЫНАЎ**

Рэспубліка Польшча
ul.Ateńska,67 Warszawa Polska Tel. 17-39-54
Надзвычайны й Паўнамоцны Пасол
сп.**Уладзімер СЯНЬКО**

Прадстаўніцтвы Рэспублікі Беларусь пры міжнародных арганізацыях

Пастаяннае прадстаўніцтва пры ААН
136 East, 67th Str., New York, N.Y., 10021, USA
Tel. (212) 535-34-20 Fax. (212) 734-48-10
Пастаянны прадстаўнік
сп.**Генадзь БУРАЎКІН**

Пастаяннае прадстаўніцтва пры міжнародных арганізацыях у Вене (Аўстрыя)
Erzherzog—Karl—Strasse, 182, 1220 Wien Österreich/Austria Tel.(431) 22-53-91 Fax. (431) 22-05-687 Telex: 47136129 SMTUNA
Пастаянны прадстаўнік
сп.**Аляксандар БУБЕН**

Пастаяннае прадстаўніцтва пры аддзяленьнях ААН ды іншых міжнародных арганізацый у Жэнэве (Швэйцарыя)
Av. de la Paix 15, 1201 Geneva Switzerland Tel. (4122) 733-1870 Fax. (4122) 734-4044
Пастаянны прадстаўнік
сп.**Анатоль МАРДОВІЧ**

Пастаяннае прадстаўніцтва пры UNESCO ў Парыжы (Францыя)
t, Rue Miollis, 7515 Paris France Tel. (331) 45-68-26-59, 45-68-27-39 Fax. (331) 407-28-254
Пастаянны прадстаўнік спн.**Ніна МАЗАЙ**

Гандлёвыя прадстаўніцтвы Рэспублікі Беларусь за мяжою

Сацыялістычная Рэспубліка Віетнам
горад Вунг Гтаў, вул. Хуонб Роом, гатэль «Сонг», 306 Tel. 641-000 TLX BYI
Гандлёвы прадстаўнік сп.**Анатоль Шмараеў**

Рэспубліка Польшча
Варшава Tel. 41-75-10 Fax. (8104 822) 41-94-27
Гандлёвы прадстаўнік сп.**Мікалай Петрушкевіч**

Фэдэратыўная Рэспубліка Нямеччына
55/161 Unter den Linden, Berlin Deutschland/Germany
Tel. 229-29-78 Fax. (810372) 229-24-69
Гандлёвы прадстаўнік сп.**Васіль Ляонаў**

Армія Летувы — самая шматлікая ў Прыбалтыцы

25 красавіка 1990 г. у Летуве было аб'яўлена аб стварэньні Дэпартамэнта аховы краю. Латвія і Эстонія не сьпяшаліся пасьледаваць такому прыкладу. У Эстоніі, напрыклад, міністэрства абароны створанае толькі 13 красавіка 1992 г.

Узброеныя сілы балтыйскіх краін сутыкаюцца з трыма асноўнымі праблемамі: па-першае, вызначыць стратэгію, па-другое, запэўніць палітыкаў, якія прымаюць рашэньні, у тым, што армія неабходная; і па-трэцяе, знайсьці сродкі на яе існаваньне.

«Нам выдзяляюць каля 3,5% гадавога дзяржаўнага бюджэту. А патрэбна каля шасьці, каб выйсьці хаця б на ўзровень краін трэцяга сьвету», — гаворыць Г.Вальтэр, намесьнік міністра абароны Эстоніі.

На думку дарадцы эстонскага міністра Э.Прыкса, для патрэб абароны неабходна мець як мінімум 54 танкі, 20 самалётаў, 6 ваенных караблёў і звыш 90 панцыраваных машын. «Калі ўлічыць, што танк каштуе 2 мільёны даляраў ЗША, самалёт — 20 мільёнаў, то можна сабе ўявіць, як далёка нам яшчэ да вырашэньня праблемы ўзбраеньняў».

Маштаб ваенных выдаткаў выклікаў дэбаты сярод балтыйскіх палітыкаў: ці ёсьць наогул сэнс у войску? Некаторыя прапануюць шукаць абарону з боку НАТО. Аднак генэральны сакратар НАТО Манфрэд Вёрнэр кажа, што гэтая арганізацыя ў дадзены момант не толькі не плянуе прымаць краіны Балтыі ў сваё кола, але і ня мае намеру аказваць ім непасрэдную дапамогу.

Эстонія

У эстонскай арміі, дзе ў адпаведнасьці з законам аб вайсковым абавязку ў 1992 г. павінны былі б несьці службу 2500 чалавек, цяпер налічваецца толькі 1500. «Міністэрства абароны больш нагадвае міністэрства будаўніцтва», — гаворыць Прыкс, маючы на ўвазе стан баз і баракаў, якія засталіся пасьля часткова выведзенага расейскага войска.

Абаронны бюджэт Эстоніі прадугледжвае, што ў 1993 г. войска будзе складацца з 5000 чалавек, аднак на ўсіх ня хопіць зброі. Найбліжэйшая задача міністэрства абароны — набыць агнястрэльную, супрацьтанкавую зброю, бронетранспарцёры, зброю для батальёнаў мэханізаванай пяхоты. «Гэта дасьць нам магчымасьць змагаца з дробнымі парушэньнямі мяжы», — гаворыць Г. Вальтэр.

На сёньняшні дзень у Эстоніі няма свайго флёту. Рэспубліка мае толькі чатыры катэры, падараваныя Фінляндыяй. Яны патрулююць раку Нарву — усходнюю мяжу краіны.

Па фінансавых прычынах паветраных сіл пакуль няма, але вайскоўцы хочуць разьмясьціць сыстэмай радараў, з дапамогай якіх яны маглі б фіксаваць парушэньні паветранай прасторы.

У Эстоніі таксама адроджана даваенная дабраахвотная арганізацыя «Кайтсіліт», якая ўвесну 1992 г. уключаная ў ваенную структуру.

Латвія

3500 вайскоўцаў — гэта 10 батальёнаў. Дзевяць зь іх фактычна зьяўляюцца падразьдзяленьнямі памежнай аховы. Дзесяты — разьведвальны.

Латвійскі флёт складаецца з двух 20-мэтровых катэраў і двух 8-мэтровых чаўноў. «У нас вельмі маленькі флёт, каб абараніць Латвію, — гаворыць капітан-лейтэнант Н. Грынберс. — Наша задача заключаецца ў тым, каб лавіць кантрабандыстаў і забясьпечыць ахову латвійскіх суднаў».

На ўзброеныя сілы Латвія выдаткуе каля 3,5% сродкаў зь дзяржаўнага бюджэту.

Латвіі дасталася былая савецкая сыстэма кантролю грамадзянскай авіяцыі ў Рызе, што дазваляе фіксаваць парушэньні паветранай прасторы.

Летува

Сярод усіх балтыйскіх рэспублік Летува мае самае шматлікае войска. Яно складаецца з трох фармаваньняў: брыгады «Гяляжініс вілкас», службы памежнай аховы і дабраахвотнай службы аховы краю.

Па словах намесьніка міністра аховы краю Ш.Васіляўскаса, на службе 2500 салдатаў і 3000 памежнікаў. У пэрспэктыве ўрад Летувы мае намер стварыць прафэсійнае войска (20 тысяч чалавек), плюс 10 тысяч — на дабраахвотнай службе.

Невядома аднак, калі гэта ажыцьцявіцца — стрымліваюць бюджэтныя магчымасьці. У 1992 г. ваенны бюджэт Летувы складаў 1,3 мільярда рублёў, сёлета ён застанецца прыкладна такім жа.

Летувіскія салдаты ўзброены лёгкай зброяй, закупленай у Расеі: таннымі і надзейнымі аўтаматамі АК-47 і ўдасканаленымі АК-74. Летуве, адзінай з балтыйскіх краін, Расея нібыта пагадзілася прадаваць зброю, бо «у Летуве не парушаюцца правы чалавека».

«Канешне, лепш менш залежаць ад Расеі, — гаворыць Ш. Васіляўскас, — але заходняя зброя шмат даражэйшая». Ен лічыць, што ў найбліжэйшы час Летува не зможа забясьпечыць сябе цяжкай зброяй, танкамі і артылерыяй.

У паветраных сілах Летувы — 21 біплян АН-2 (транспартны самалёт 40-х гадоў). Яны выкарыстоўваюцца перш за ўсё для перадыслякацыі войска і трэніровак парашутыстаў. На самалётах няма ўзбраеньня.

«Для аховы сваёй паветранай прасторы нам патрэбна 100 зьнішчальнікаў, — гаворыць Ш.Васіляўскас. — Але адна такая машына зьела б увесь наш гадавы бюджэт». Ідуць размовы пра ракеты сыстэмы «зямля-паветра», але канкрэтных плянаў пакуль няма.

Флёт рэспублікі змагаецца з кантрабандыстамі, нелегальнаю лоўляю, іншымі парушэньнямі тэрытарыяльных водаў.

(Паводле замежнага друку)

РАСЕЯ ПАШЫРАЕ ШПІЁНСКУЮ СЕТКУ Ў НЯМЕЧЧЫНЕ

Нямецкія разьведслужбы, няглездзячы на абвяржэньні з Масквы, перакананыя, што Расея спрабуе засылаць у ФРГ новых агентаў. Пра гэта паведамілі чыноўнікі гэрманскага ўраду.

Каб праілюстраваць сваю заяву, яны распавялі пра тыповы, на іх думку, выпадак, які адбыўся ў мінулым годзе ў хэльсынскім аэрапорце.

Пад час кантролю пашпартоў два пасажыры, мужчына і жанчына, якія прыляцелі самалётам «Аэрофлоту» з Масквы, паказалі брытанскія пашпарты, выдадзеныя на імёны Джэймса Трыстана Пітфілда і Анны Марыі Нэмэт. Уладальнікі пашпартоў паводзіліся даволі напружана і размаўлялі з моцным усходнеэўрапейскім акцэнтам.

Гэта выклікала ў службоўцаў аэрапорту падазронку, і яны папрасілі гэтую парачку трохі затрымацца. Неўзабаве выявілася, што пашпарты — высокаякасная падробка, выкананая, напэўна, экспэртамі шпіёнскага ведамства. Хутка зьвязаўшыся з прадстаўнікамі брытанскай сакрэтнай службы, фіны высьветлілі, што ўладальнікі сапраўдных пашпартоў жывуць у Лёндане. Фінская паліцыя арыштавала гасьцей з Усходу як падазраваных расейскіх шпіёнаў, накіраваных у Нямеччыну.

Падазрэньні пацьвердзіліся пры аглядзе багажу, у якім фіны знайшлі нямецкую парфуму і пляскатыя пакеты з нямецкіх крамаў Hertie ды Kaufhot. Гэтыя прадметы прызначаліся, відаць, для маскіроўкі. У багажы агентаў былі знойдзеныя таксама 30.000 даляраў, 300 нямецкіх марак і прылады для прыёму радыёсігналаў такога самага тыпу, што былі сканфіскаваныя ў раней выкрытых савецкіх агентаў.

У час допыту затрыманыя нарэшце прызналіся, што іх завуць Ігар Іванавіч і Натальля Валер'еўна Луцковы.

Праз два тыдні іх дэпартавалі за выкарыстаньне фальшывых дакумэнтаў. (Расея зьвярнулася да фінскіх уладаў з просьбай аб вяртаньні двух сваіх грамадзян.) Згодна паведамленьню фінскае спэцслужбы, Ігара і Натальлю на мяжы сустрэў агент расейскай службы бясьпекі.

Прадстаўнікі нямецкага разьведведамства бачаць у падзеях, зьвязаных з Ігарам і Натальляй, важкі доказ таго, што Расея ўмацоўвае сваю шпіёнскую сетку.

У «Дакладзе аб гэрманскай нацыянальнай бясьпецы» за 1991 год зазначаецца, што ня толькі Расея, але й Грузія, Армэнія, Узбэкістан, Беларусь і Украіна пачалі ствараць свае шпіёнскія структуры ў Нямеччыне.

З часу заканчэньня «халоднай вайны» ўсходнія шпіёны скіроўваюць сваю ўвагу ня столькі на ўзброеныя сілы Нямеччыны, колькі на яе цывільную прамысловасьць, тэхналёгію ды навуку.

Паводле DPA Features
падрыхтаваў **Віктар ЛУК'ЯНАЎ**

Свабодная разьведвальная зона

Члены НАТО, Расея, Беларусь, Украіна, Грузія і эксудзельнікі Варшаўскай Дамовы падпісалі пагадненьне аб «адкрыцьці неба», якая дае дазвол на разьведвальныя палёты над чужой тэрыторыяй. ЗША, Расея і Беларусь змогуць пасылаць свае самалёты «ў варожае неба» па 42 разы, Гэрманія, Францыя, Вялікабрытанія, Італія і Украіна — па 12. Аднак папярэдзіць аб правядзеньні апаратцы належыць за 72 гадзіны. Замежныя ваенныя самалёты ўпершыню змогуць легальна рабіць палёты над расейскай тэрыторыяй за Уралам.

Прытулак для Фідэля

Фідэль Кастра мае прапанову ад караля Хуана Карласа пасяліцца ў Гішпаніі ў любы час, калі ён захоча пакінуць Кубу.

Хуан Карлас лічыць, што адстаўка Кастра пайшла б на карысьць дэмакратыі. У інтэрвію адной флорыдзкай газэце кароль згадаў пра сустрэчу з Кастра, на якой ён папярэдзіў кубінскага дыктатара, што той "стане прычынай жахлівай катастрофы" для Кубы.

Надзеі і засьцярогі Хуана Карласа цалкам падзяляе і гішпанскі ўрад. Прэм'ер-міністр Гішпаніі Фэліпэ Гонзалез неаднаразова спрабаваў падштурхнуць Кастра ў кірунку палітычных рэформаў і выказваў шкадаваньне з прычыны нежаданьня кубінскага лідара прыслухацца да яговых парадаў. "Спачатку я размаўляў з Фідэлем і ён слухаў мяне, — сказаў Гонзалез нядаўна ў інтэрвію *The New York Times*. — Але цяпер я сумняваюся, ці захоча ён наогул са мной гаварыць".

Прапанова Хуана Карласа — гэта частка стратэгіі ўраду, скіраваная на правядзеньне мірных зьменаў на Кубе, якая да 1898 г. была гішпанскай калёніяй і дагэтуль падтрымлівае шчыльныя сувязі з былой мэтраполіяй. На пытаньне, ці вернецца ён калі ў Гішпанію, Кастра адказаў: "Магчыма, калі-небудзь як турыст".

Тым часам на Кубе адкрыты сэзон паляваньня на палітычных дысыдэнтаў, а замежным журналістам было заяўлена, што асьвятленьне дысыдэнцкай тэматыкі можа быць шкодным для іхняга здароўя. Гэтае папярэджаньне было зробленае кубінскім урадам, які склікаў нядаўна замежных рэпарцёраў, каб растлумачыць, што яны могуць стаць аб'ектамі нападаў з боку прыхільнікаў Кастра.

Ня так даўно рэжым Кастра зноў распачаў цкаваньне дысыдэнтаў пасьля таго, як дзьве высокапастаўленыя асобы перайшлі ў лягер апазыцыі. Два дысыдэнты ўжо былі арыштаваныя, прычым адзін зь іх быў жорстка зьбіты, калі разьюшаны натоўп уварваўся ў кватэру яго нага прыяцеля. Паводле афіцыйнае заявы, яго затрымалі за «парушэньне грамадзкага парадку».

Дымавая завеса над Усходняй Эўропай

Кожны, хто калі-небудзь заходзіў у задымленую кавярню ў Варшаве, Празе, Будапэшце ці Маскве, ужо ведае, што ўсходнеэўрапейцы — адныя з самых заўзятых курцоў у сьвеце, — адзначае амэрыканскі часопіс Newsweek.

Крах камунізму і хваля эканамічных рэформаў, што пракацілася па гэтым рэгіёне, адкрылі новы вялізарны рынак са 160 мільёнамі курцоў, якія спальваюць штогод 700 млрд. цыгарэтаў. Зараз адбываецца лютая бітва за сэрцы і лёгкія ўсходнеэўрапейскіх аматараў тытуню паміж трыма найбуйнейшымі заходнімі вытворцамі цыгарэтаў — амэрыканскімі Philip Morris і R.Reynolds ды брытанскай кампаніяй B.A.T. Industries.

Як вядома, у апошнія гады ў ЗША і Заходняй Эўропе значна скарацілася спажываньне цыгарэтаў, і таму тытунёвыя кампаніі спадзяюцца захаваць на ранейшым узроўні аб'ёмы продажу сваіх вырабаў з дапамогай курцоў былога савецкага блёку.

Пададзеная ніжэй табліца адлюстроўвае сусьветныя тэндэнцыі ва ўжываньні тытунёвых вырабаў.

	Рост/падзеньне (%) 1986-1991	1992-2000
Балгарыя	+8,1	+11,2
СНД і краіны Балтыі	-1,1	+4,1
Чэха-Славаччына	-5,4	+7,3
Вугоршчына	-2,8	+6,7
Польшча	+3,1	+3,3
Румынія	-44,1	+45,9
Злучаныя Штаты	-11,3	-14,9
Японія	+6,5	-2,7
Заходняя Эўропа	-1,7	-2,4

(Паводле «Newsweek»)

Сяргей Паўлоўскі
(Вільня)

Пасьля перамогі абвінавацца становіцца вінаватым

У такой сытуацыі апынулася летувіская Дэмакратычная Партыя Працы — колішняя КПЛ. Пасьля свае трыумфальнае й нечаканае перамогі на выбарах новага парляманту Летувы ДППЛ выглядае вінаватай і ўвесь час апраўдваецца. Маўляў, мы не камуністы, зазірніце ў нашую праграму; многія нашыя кандыдаты ніколі не былі ў кампартыі, тады як некаторыя іх канкурэнты па выбарчых участках — кандыдаты Sajūdis'у — уваходзілі нават у бюро ЦК КПЛ...

Апраўданьні сяброў А.Бразаўскаса й яго самога выкліканыя шырокай кампаніяй, якую пасьля свае паразы на выбарах разгарнулі сябры В.Ландсбергіса Sajūdis праіграў і адразу актывізаваўся, нібы ўспомніў сваю апазыцыйную маладосьць, дастаў колішнія антыкамуністычныя транспаранты і рушыў зь імі па праспэкце Гедыміна. У ковенскім былым Доме афіцэраў стварыўся штаб антыкамуністычнага руху. На Лукішках, на мейсцы, дзе стаяў бронзавы Ільіч, паставілі пудзіла нэабальшавіка... Але ўвогуле кулакамі пасьля бойкі махалі нядоўга. ДППЛ сапраўды «не вінаватая» ў сваёй перамозе.

Дастаткова параўнаць: у колішняй кампартыі Летувы было каля 220 тысяч камуністаў, а сёньня за Партыю Працы галасавала больш за 800 тысяч выбаршчыкаў. Дастаткова згадаць, што якраз Бразаўскас быў першым барацьбітом за адлучэньне КПЛ ад КПСС, Летувы ад СССР, свае партыі — ад камунізму. Зрэшты, мала хто ў Летуве гэтага не разумее. Таму й прагаласавалі за партыю Бразаўскаса, таму й на малалікія дэманстрацыі Sajūdis'а глядзяць адстаронена.

Сытуацыя нічым не нагадвае «рэванш камунізму», чым на Беларусі падбадзёрвае сябе былая партыйная намэнклятура. Партыя Бразаўскаса, якая вырасла з нацыянальнакамуністычных традыцый КПЛ, якая ўдала «ўрасла» ў сабою ж здабытую незалежнасьць і эвалюцыянавала да прывабнае ў вачох народу левацэнтрысцкае палітычнае сілы, — ня мае нічога агульнага з КПБ. За выключэньнем хіба аднаго. І КПЛ і КПБ на разьвітаньне выпусьцілі па кволым нежыцьцяздольным парастку — усё, што засталося ад іхняе лучнасьці зь нябожчыцай КПСС. У Маскве ў глыбокім падпольлі сядзіць таварыш Буракявічус, у Менску раз-пораз чуваць пра таварыша Чыкіна. Менавіта ў гэтых «спадчынных» прыкметах, якія так нагадваюць ускладненьне пасьля хваробы, КПЛ і КПБ — ідэнтычныя.

Але, у адрозьненьне ад КПЛ, КПБ не пакінула больш нічога. Нічога станоўчага. Яна ня выжыла ні ў якой новай форме. А гэта наводзіць на думку, што яе па сутнасьці і не было. Не было такой самастойнай партыі, не было на Беларусі традыцый нацыяналь-камунізму. КПБ арганічна ўпісвалася ў шэраг абкамаў КПСС.

Між іншым, гэта адна з прычынаў, якія тлумачаць слабасьць БНФ у параўнаньні з Sajūdis'ам. Але тут ужо аналёгіі — дарэчы. І пэўны досьвед апазыцыйнага Sajūdis'у, які так «з ходу» не падняў справу нацыянальнага дзяржаўнага будаўніцтва ды прайграў выбары, бо нават будучы «ля стырна» заставаўся па сутнасьці апазыцыйным, — гэты досьвед дае падставы для развагаў. Калі абвінавацца перамагае, ён сам становіцца вінаватым.

Адам Міхнік,
галоўны рэдактар «Gazety Wyborczej» (Польшча)

ЦІ ПАГРАЖАЕ НАМ ВЯРТАНЬНЕ КАМУНІЗМУ?

Нас палохаюць. Нас палохаюць людзі і здарэньні. Палохаюць нас таксама і факты. У Сербіі перамог камуніст Мілошэвіч, на Украіне — Краўчук, у Славакіі — Мэч'яр, у Румыніі — Іліеску. І нарэшце — вынікі летувіскіх выбараў. Параза Sajūdis'а, посьпех посткамуністычнае фармацыі. Няўжо зноў камунізм стукае ў нашыя дзьверы?

Слободан Мілошэвіч перамог на сербскіх выбарах таму, што здолеў ператварыць інтэрнацыяналісцкую рыторыку камунізму ў вялікасербскую нацыяналістычную дэмагогію. Мілошэвіч рэпрэзэнтуе камунізм з ксэнафобскім абліччам, а ягоная шавіністычная рыторыка — гэта прылада для мабілізацыі масаў вакол вялікасербскай экспансіі. Як ён дасягнуў такога посьпеху? Адбылося гэта ў выніку трансфармацыі камуністычнай дыктатуры, якая абгрунтоўвалася лёзунгамі сацыяльнай справядлівасьці і інтэрнацыяналізму, у рэжым, заснаваны на этнічнай нянавісьці. Іншымі словамі, сіла Мілошэвіча не ў таталітарным камунізме, якога ў Сербіі няма, але ў вялікасербскім шавінізме, які, на жаль, вядзе рэй у палітычным жыцьці краіны. Аднак нават у Сербіі пакуль яшчэ не зьліквідаваны свабода прэсы і апазыцыйныя партыі.

Леанід Краўчук дасягнуў посьпеху дзякуючы сваёй умелай незалежніцкай палітыцы, а таксама падтрымцы, якую ён атрымаў ад вельмі шырокіх колаў украінскага грамадзтва, якое не жадае ні маскоўскае дамінацыі, ні антыкамуністычнае чысткі. Цяпер галоўная праблема на Украіне — гэта не камуністычная дыктатура, бо ў гэтай дзяржаве пануе свабода. Галоўная ўкраінская праблема зараз — гэта спрэчка пра кірунак і тэмп перабудовы палітычнай сыстэмы, а таксама пра тое, хто стане ля стырна ўкраінскага дзяржаўнага карабля.

Іліеску стаў прэзыдэнтам Румыніі не таму, што румынскія грамадзяне засумавалі па камунізме. Наадварот: настальгічныя камуністы прадстаўлены на румынскай палітычнай арэне асобнай групай. Іліеску, стары партыйны дзеяч, які ўвайшоў у канфлікт з Чаушэску, зьяўляецца выразьнікам румынскай мары пра стабільнасьць і веру ў патэрналісцкую ўладу. Яго перамога на выбарах не азначае вяртаньне да камунізму, бо нічога ня сьведчыць пра тое, што ў Румыніі сёньня абмяжоўваюцца асноўныя грамадзкія свабоды: шматпартыйная сыстэма, адкрытыя граніцы, свабода друку.

Мэч'яра — трыумфатара славацкіх выбараў — апанэнты даволі часта абвінавачвалі ў сувязях з камуністамі. Ягоны посьпех вынікае з умелага выкарыстаньня нацыяналістычнай (антычэшскай і антывугорскай) рыторыкі і крытыкі хуткіх рынкавых рэформаў, а не з заклікаў вярнуцца да старога рэжыму.

Ну і нарэшце Летува. Я вельмі высока цаню Вітаўтаса Ландсбергіса і ведаю, як шмат ён зрабіў ня толькі для летувіскага народу, але й для ўсіх народаў, што вызваляюцца з абдымкаў савецкае імпэрыі. І ўсё ж параза Sajūdis'а — якая б драматычная яна ні была для яго дзеячоў — не азначае рэканструкцыі ані сыстэмы камуністычнае дыктатуры, ані маскоўскага дыктату. Перамагла вера ў іншую філязофію зьменаў дзяржаўнага ладу, а таксама страх перад масавай дэкамунізацыяй, ахвярамі якой у Літве сталі б дзесяткі тысячаў людзей.

Ёсьць і яшчэ адно тлумачэньне. Вельмі часта перамагаюць на выбарах тыя, хто абяцае стабілізацыю або хуткі шлях да дабрабыту. Маладыя посткамуністычныя дэмакратыі бываюць падатлівыя на выбарчыя маніпуляцыі і шпаркую зьмену настрояў, выкліканую расчараваньнем, што абяцаная манна зь неба ня падае. Прайграюць часта тыя, што ня могуць знайсьці мовы, зразумелай для калектыўнай сьвядомасьці. Тады ўжо неістотна, што гэта менавіта яны выступалі з аптымальнай праграмай пабудовы дэмакратычнага грамадзтва і рынкавай гаспадаркі. Можна аб гэтым шкадаваць, але ня варта кожную такую паразу кваліфікаваць як перамогу камунізму. Рэч у тым, што камунізм прайграў раз і назаўсёды, і як праект грамадзкага ладу, і як палітычная сіла. Нішто ня сьведчыць пра тое, што ён здольны адрадзіцца.

Дэкамунізацыя

Існуюць два меркаваньні наконт дэкамунізацыі.

Адны думаюць пра дэкамунізацыю людзей, іншыя — пра дэкамунізацыю сыстэмы.

Першыя разумеюць дэкамунізацыю як вялікую чыстку і замену дзяржаўных функцыянэраў, што да нядаўняга часу насілі чырвоныя партбілеты, на новых урадоўцаў, зьвязаных з асяродзьдзем антыкамуністычнай апазыцыі. Такая дэкамунізацыя прывядзе перадусім да замены адной намэнклятуры другою, што можа суправаджацца помстай у дачыненьні да былых перасьледнікаў ці супрацоўнікаў. Для звычайных людзей гэта значыць проста «камунізм без камуністаў».

Другое бачаньне дэкамунізацыі прадугледжвае зьмену структураў таталітарнае дзяржавы, прынцыпаў яе функцыянаваньня, мэтадаў падбору кадраў для апарата ўлады. Зразумела, што пры прыёме на працу вырашальным будзе не палітычная скіраванасьць, а прафэсійнасьць і ляяльнасьць да дэмакратычнага парадку.

Вядома ж, злачынцаў пакараць трэба. Але ў дачыненьні да ўсіх іншых павінны стасавацца звычайныя прынцыпы дэмакратыі, г.зн. роўнасьць перад законам і асновы рынкавай эканомікі. І тады сьведчаньнем якасьці і верагоднасьці ня можа ўжо быць ні фотаздымак зь Лехам Валэнсам, ні чырвоны партбілет, ні значак «Салідарнасьці», ані прыметнік «сацыялістычны» ў назве палітычнай арганізацыі, ані прыметнік «каталіцкі» ў назве палітычнай партыі.

Зараз змаганьне вядзецца за асновы новай дзяржаўнай будовы. Ці будзе яна антыкамуністычная, ці дэмакратычная? Ці галоўным прынцыпам новай дзяржавы будзе роўнасьць грамадзян перад законам, ці ідэалягічная правільнасьць паводле крытэрыяў новых антыкамуністычных ідэалёгій, а значыць і дыскрымінацыя пэўнай катэгорыі грамадзян?

Супрацоў «старой сыстэмы»

Ці існуе сёньня супрацоў «старога ладу»? Ці маюць яго прыхільнікі асаблівыя зацікаўленьні, супярэчныя інтарэсам новай дэмакратычнай дзяржавы?

Так. Людзі «старога ладу» маюць свае агульныя зацікаўленьні. Шмат ёсьць такіх, што кепска сябе адчуваюць у дэмакратычнай дзяржаве і настальгічна згадваюць старыя парадкі, страчаную ўладу, намэнклятурныя прывілеі. Шмат ёсьць такіх, што разьдзімаюць канфлікты, распальваюць варожасьць між людзьмі, стараючыся адпомсьціць за сваю паразу. Але ёсьць шмат і такіх людзей, якія, прынамсі, ня прагнуць вяртаньня таталітарнай дыктатуры. Гэтыя людзі хочуць жыць у новай дзяржаве нармальна і паводле тых самых правілаў, што і ўсе астатнія грамадзяне. Аднак калі на іх ўвесь час будуць нападаць, таўраваць, ставіць да ганебнага слупа — яны будуць бараніцца, і было б дзіўна, калі б яны гэтага не рабілі. Яны ня хочуць, каб у іх канфіскоўвалі кватэры ці выганялі з працы паводле ідэалягічных крытэрыяў; ня хочуць, каб іх называлі злодзеямі, злачынцамі або здраднікамі; ня хочуць быць грамадзянамі другой катэгорыі.

Мяне гэта ня дзівіць. Я сам некалі належаў да людзей дыскрымінаваных паводле палітычных крытэрыяў і нікому б не пажадаў такой долі. Людзі, якім штосьці пагражае, заўсёды гуртуюцца перад абліччам небясьпекі і на ўдар адказваюць ударам. Так можа здарыцца і цяпер.

Зараз замест мовы палітычнай палемікі пачынае выкарыстоўвацца мова грамадзянскае вайны. Штораз чуваць усё вастрэйшыя фармулёўкі накшталт «замежная агентура», «прадажныя элемэнты». Уводзіцца ў дзеяньне лёгіка «халоднай грамадзянскай вайны», нейкая кашмарная «ўнутраная Югаславія». Перад палітычнай элітай, перад усімі намі стаіць выбар — ці мы хочам весьці далей гэтую вайну, ці яе скончыць і будаваць супольна дэмакратычны лад як паўнапраўныя грамадзяне дэмакратычнай дзяржавы.

Ці могуць камуністы вярнуцца да ўлады?

Так, могуць — калі гэтага пажадаюць выбаршчыкі. Але і ў такім выпадку камуністы ня будуць здольныя рэкамунізаваць дзяржаву. Ужо ніколі ня вернецца кіраўнічая роля кампартыі, аднапартыйная сыстэма, цэнзура, зачыненыя межы, тэрор палітычнае паліцыі. Пазбаўленыя падтрымкі савецкай арміі, камуністы ня ў стане — нават калі б і хацелі — адбудаваць сыстэму камуністычнай дыктатуры.

Ключ да пытаньня пра будучыню дэмакратычнага ладу ляжыць у сфэры пераўтварэньня сыстэмы ўласнасьці. Бо незалежна ад таго, ці кіраваць дзяржавай будуць камуністы, ці антыкамуністы — калі 80% прадпрыемстваў застануцца ўласнасьцю дзяржавы, то ў сілу ўнутранай лёгікі такая сытуацыя будзе падштурхоўваць да аўтакратычных разьвязаньняў. Ніхто яшчэ ня бачыў стабільнай дэмакратыі ў спалучэньні з цалкам адзяржаўленай эканомікай.

Ці магчымая параза дэмакратыі і вяртаньне дыктатуры?

Так. Гэта магчыма, калі ў дзяржаве ня будзе ніякай згоды, калі і наверсе і ўнізе будзе ісьці вайна, вайна кожнага з кожным, у канцы якой — хаос. А хаос, як вядома, рэфармаваць немажліва. З хаосу ёсьць выйсьце толькі праз дыктатуру. Але гэта ўжо ня будзе паўторам камунізму, хоць учарашнія камуністы могуць разам зь іншымі ўвесьці такую дыктатуру. Аднак гэта будзе ўжо нейкі новы тып дыктатуры. Гэта будзе дыктатура кааліцыі, якая пад папулісцкімі лёзунгамі аб'яднае антыкамуністычных і посткамуністычных ворагаў дэмакратыі. Але гэта ўжо зусім іншая гісторыя. Гісторыя антыкамунізму з бальшавіцкім абліччам.

«Gazeta Wyborcza»
(Друкуецца са скарачэньнямі)

ПОЛЬШЧА ІМЧЫЦЬ ДА РЫНКАВАЙ ЭКАНОМІКІ

Амэрыканскі часопіс NEWSWEEK пра рэформы ў Польшчы

З 1989 г., калі палякі скінулі зь сябе камуністычнае ярмо і скіраваліся да рынкавай эканомікі, польскі ўрад і грамадзяне ні на крок не адступілі ад свайго асноўнага курсу. «Мы хочам рынкавую эканоміку, — так акрэсьлівае Лех Валэнса галоўную эканамічную мэту сваёй краіны. — Мы хочам быць падобнымі да Захаду».

Апошнім часам, аднак, шырокія крокі Польшчы да гэтае мэты заставаліся незаўважанымі з прычыны палітычных драмаў, што ня раз скаланалі структуры ўлады гэтай дзяржавы. З часу сэнсацыйнага адхіленьня камуністаў ад улады тры гады таму, у Польшчы зьмянілі адзін аднаго пяць прэм'ер-міністраў. Але, нягледзячы на палітычныя праблемы, краіна рабіла вялікія посьпехі ў эканоміцы. Праграма радыкальных эканамічных рэформаў, ухваленая ў 1990 г., хутка паклала край дэфіцытам, утаймавала інфляцыю і абнавіла нацыянальную валюту. Рэформы таксама стварылі заканадаўчы падмурак для прыватызацыі польскіх дзяржаўных прадпрыемстваў і для заахвочваньня прамых замежных інвэстыцый.

Сёньня польская праграма стала мадэльлю для пераймання іншымі пост-камуністычнымі краінамі, якія жадаюць пасьпяхова правесьці эканамічныя рэформы. Сярод польскіх грамадзянаў расьце упэўненасьць у доўгатэрміновых пэрспэктывах разьвіцьця эканомікі, і, як гэта ні дзіўна, усё болей палякаў трымаюць свае грошы ў злотых, а не ў далярах. «Упершыню за ўсё маё жыцьцё палякі пачалі давяраць злотаму, які ператвараецца ў сапраўдную валюту», — гаворыць Анджэй Енас, галоўны рэдактар англамоўнага штотыднёвіка «The Warsaw Voice».

Шырокія крокі

Палякі таксама ідуць шырокімі крокамі па шляху стварэньня фінансавай, транспартнай і тэлекамунікацыйнай інфраструктураў, неабходных для падтрымкі вольнай эканомікі.

Праводзіцца камп'ютарызацыя асноўных польскіх банкаў, у прыватнасьці, ствараецца сыстэма, якая дазволіць скараціць час міжбанкаўскіх апэрацыяў да трох дзён ці нават меней. На новых польскіх фондавых біржах вядзецца актыўны гандаль акцыямі нядаўна прыватызаваных фірмаў. Новы варшаўскі аэратэрмінал, у які інвэстары ўклалі больш за 200 мільёнаў даляраў, можа пахваліцца найсучаснейшым абсталяваньнем прыёму пасажыраў і багажу. Праграма коштам 20 млрд. даляраў, скіраваная на рэканструкцыю старой сыстэмы тэлекамунікацый, удвая павялічыла магутнасьць міжнародных ліній сувязі. Пра тое, што разьвіцьцё польскае эканомікі ідзе ў правільным кірунку, сьведчыць і выпуск спажывецкіх крэдытных картак.

Вяртаньне ў эўрапейскую сям'ю

Перад тым, як апусьцілася «жалезная заслона», Польшча мела важную, а часам і вырашальную ролю ў эўрапейскіх справах. Адразу ж пасьля падзеньня камунізму палякі пачалі рабіць захады дзеля шпаркага аднаўленьня сваіх гістарычных сувязяў з Заходняй Эўропай. З 1989 г. аб'ёмы гандлю Польшчы з Эканамічным Супольніцтвам падвоіліся, а фірмы з ЭС павялічылі прамыя інвэстыцыі ў польскую эканоміку на 2000%. Да таго ж, сёлета, упершыню з 1937 г., Польшча ўзяла ўдзел у сусьветнай выставе Expo'92 у Сэвільлі.

Але найважнейшым крокам на шляху вяртаньня Польшчы ў эўрапейскую сям'ю сталася заключэньне 16-га сьнежня 1991 г. у Брусэлі пагадненьня аб наданьні гэтай краіне статуса асацыяванага сябра ЭС. Па сутнасьці, гэтае пагадненьне прадугледжвае трансфармацыю польскае эканомікі ў сыстэму вольнага рынку, заснаваную на стандартах Эўрапейскага Супольніцтва.

Пачатковая фаза пагадненьня мае палегчыць пераход Польшчы да рынкавай эканомікі, даючы польскім вытворцам шырэйшы доступ да краін ЭС пры захаваньні ў Польшчы абаронных бар'ераў супраць тавараў ЭС. Па сутнасьці, польскія прамысловыя і сельскагаспадарчыя вытворцы атрымалі «мядовы месяц» працягласьцю 5-8 гадоў, у часе якога яны маюць магчымасьць прыстасавацца да стандартаў ЭС і патрабаваньняў рынкавай канкурэнцыі. Пасьля ж гэтага пэрыяду Польшчы давядзецца перайсьці да абсалютна вольнага гандлю з ЭС.

Польшча запрашае інвэстараў

Тым часам, як шырокамаштабная праграма прыватызацыі набірае хуткасьць, карпаратыўныя інвэстары пачынаюць разумець, што найбуйнейшая індустрыялізаваная эканоміка ў Цэнтральна-Усходняй Эўропе можа стаць мостам паміж ЭС і новымі рынкамі Усходняе Эўропы і СНД.

Цяпер, калі польскі ўрад адмаўляецца падтрымліваць сотні дзяржаўных прадпрыемстваў, вялізныя ўліваньні заходняга капіталу і тэхналёгіяў жыцьцёва неабходныя ў такіх галінах цяжкой прамысловасьці, як выплаўка сталі, машынабудаваньне. Іншыя ж сэктары, як, напрыклад, турызм, дробны гандаль, распрацоўка праграмнага забесьпячэньня, харчовая прамысловасьць, патрабуюць досьведу заходняга мэнэджмэнту і маркетынгу для разумнага выкарыстаньня ключавых нацыянальных рэсурсаў, да якіх перадусім належаць адукаваная і танная працоўная сіла і звышдастатковая сельгаспрадукцыя.

«Ніводная краіна сьвету ня можа прапанаваць такіх цудоўных пэрспэктыў для інвэстыцый», — мяркуе Яраслаў Мулевіч, дырэктар дэпартамэнта міжнародных эканамічных дачыненьняў МЗС Польшчы. General Motors Corporation (GM), найбуйнейшая ў сьвеце кампанія, відавочна, згаджаецца з гэтай думкай.

GM падпісала сёлета пратакол аб намерах з варшаўскім аўтавытворцам FSO. GM намерваецца інвэставаць 75 мільёнаў даляраў, каб да сярэдзіны гэтага дзесяцігодзьдзя наладзіць у Варшаве выпуск 35 тыс. «опэляў-астра» ў год. Гэтым манэўрам GM забівае адразу двух зайцоў. Па-першае, кампанія атрымлівае доступ да ўнутранага рынку Польшчы, унікаючы 35% мыта на імпартаваныя аўтамабілі, а таксама набывае спрыяльныя ўмовы для экспарту аўтамабіляў у ЭС.

Польшча, разьмешчаная на эўрапейскіх ростанях, падаецца шмат каму прывабным плацдармам для экспансіі як на Захад, так і на Усход. Трывалыя сувязі Польшчы з краінамі былога ўсходняга блёку зь яго 400 мільёнамі патэнцыяльных спажыўцоў таксама дадаюць ёй вагі ў вачах заходніх прадпрымальнікаў.

Паводле «Newsweek» падрыхтаваў
Віктар ЛУК'ЯНАЎ

Вайна і грашовая рэформа

Лютая грамадзянская вайна ў Югаславіі моцна дэстабілізавала эканоміку, што адбілася і на новых валютах былых югаслаўскіх рэспублік.

Увосень 1991 г., калі Славенія і Харватыя абвясьцілі незалежнасьць, перастала існаваць валютнае задзіночаньне югаслаўскіх рэспублік. Нацыянальны банк Югаславіі заблякаваў усе выплаты ў адносінах з гэтымі рэспублікамі, якія са свайго боку вырашылі арганізаваць уласныя цэнтральныя банкі ды ўвесьці свае валюты. У красавіку 1992 г. тое самае зрабіла Македонія, а ў жніўні — Боснія і Герцагавіна. Югаслаўскі дынар застаўся абавязковым плацёжным сродкам толькі ў «новай» Югаславіі, г.зн. Сэрбіі і Чарнагорыі.

8 кастрычніка 1991 г. былі уведзены ў абарачэньне славенскі толяр, прывязаны да нямецкай маркі. У часе свайго зьяўленьня толяр каштаваў адзін дынар, а 32 толяры — 1 марку. Але з прычыны высокай інфляцыі толяр сыстэматычна абясцэньваўся ў параўнаньні з заходнімі валютамі, і ў красавіку 1992 г. 1 марка раўнялася ўжо 50,8 толяраў.

Дзякуючы пасьлядоўнай і жорсткай фінансавай палітыцы ўраду, інфляцыя ў Славеніі была зацугляная. Рост розьнічных цэнаў, які ў кастрычніку 1991 г. складаў 21,5%, а ў сьнежні ужо 15%, панізіўся ў красавіку 1992 г. да 5%, а ў жніўні ўжо не перавышаў 1,4%. Апрача стабілізацыі цэнаў, на ўзмацненьне пазыцыі толяра можа паўплываць і накапленьне валютных рэзэрваў (да 700 млн. дал. у жніўні 1992 г.). Гэта было дасягнута пераважна ў выніку продажу за валюту кватэраў з дзяржаўнага фонду па вельмі нізкіх цэнах (каля 200 марак за 1 кв.м, г.зн. за 40% ад рынкавага кошту).

23 сьнежня 1991 г. у абарачэньне быў выпушчаны харвацкі дынар, які зьяўляецца пераходнай валютай (як, зрэшты, і толяр у Славеніі) і будзе заменены харвацкай кронай. Яго курс быў замацаваны на ўзроўні 55 адзінак за марку тады, калі курс югаслаўскага дынара быў 85 адзінак за марку. З прычыны недахопу валюты, вялікага зьнешняга доўгу (3 млрд.дал. у кастрычніку 1991г.) і страты прыбыткаў ад турызму ўрад наважыўся на вельмі рызыкоўны крок — прымусовую канвэрсію валютных укладаў сваіх грамадзянаў на валютныя боны. Гэты ход урада, вядома ж, разахвоціў грамадзянаў класьці свае валютныя прыбыткі на банкаўскія рахункі.

Вялізныя вайсковыя выдаткі Сербіі, якія пакрываюцца друкаваньнем грошай, і высокая інфляцыя схілілі белградскія ўлады да правядзеньня пры канцы 1991 г. абмену старых дынараў на новыя. У студзені 1992 г. новы дынар быў здэвальваваны да 65 адзінак за адну марку, якая ўжо ў красавіку каштавала 200 дынараў. Галапуючая інфляцыя прывяла да таго, што курс чорнага рынку ў наступным месяцы быў у шэсьць разоў вышэйшы за афіцыйны, які і надалей утрымліваўся на ўзроўні 200 дынараў. У чэрвені ўрад прыступіў да рэалізацыі пляна стабілізацыі, а ў ліпені правёў яшчэ адзін абмен грошай у адносінах 10:1. Новая адзінка перажыла моцную дэвальвацыю, а яе курс да даляра быў усталяваны на ўзроўні 200 дын. = 1 дал. Гэтыя захады дазволілі трохі запаволіць тэмпы інфляцыі, але яна і надалей застаецца даволі высокая.

З красавіка 1992 г. у абарачэньне ўвайшоў таксама й македонскі дэнар, які заняў мейсца югаслаўскага дынара ў выніку абмену абмежаванай колькасьці грошай у стасунку 1:1. Валютная рэформа была праведзеная па ўзгадненьні з Нацыянальным банкам Югаславіі, дзякуючы чаму разьлікі з гэтай рэспублікай не былі замарожаныя, а дынары, атрыманыя ад абмену на дэнары, маглі быць скарыстаныя для ўрэгуляваньня забавязаньняў Македоніі ў дачыненьні да фэдэрацыі. Як і ў іншых рэспубліках, македонская валюта шпарка абясцэнілася. Да таго ж Македонія таксама канвэртавала валютныя ўклады сваіх грамадзянаў у суме 1 млрд. даляраў на боны.

Надзвычай складаная сытуацыя пануе ў Босьніі і Герцагавіне, дзе ў абарачэньні дзьве валюты: югаслаўскі і харвацкі дынары. У жніўні ўрад гэтае рэспублікі ўвёў уласную валюту, якую, аднак, не прымаюць мясцовыя сербы і харваты.

Такім чынам, найлепшая пазыцыя цяпер займае славенскі толяр, які ў восень 1992 г. каштаваў у тры разы болей за харвацкі дынар, у пяць разоў — за югаслаўскі дынар і амаль у дзесяць разоў за македонскі дэнар.

(Па матэр'ялах замежнай прэсы)

Прыватызацыя ва Усходняй Эўропе: погляд зь Лёндану

Праз тры гады пасьля антыкамуністычных рэвалюцый на Усходняй Эўропе, краіны гэтага рэгіёну апынуліся на мяжы эканамічнай катастрофы, масавага беспрацоўя, сацыяльнага і палітычнага крызысу. Тымчасам дзяржаўныя прадпрыемствы усё глыбей залазяць у даўгі, прычым шмат якія зь іх — назаўсёды. Пра гэта гаворыцца ў нядаўна апублікаваным дасьледаваньні лёнданскіх экспэртаў.

Аўтары дасьледаваньня Пол Рэйналдз і Пітэр Янг зазначаюць, што надзеі на заканчэньне прыватызацыі за чатыры-пяць гадоў аказаліся «страшэнна аптымістычнымі». Пры цяперашніх тэмпах Польшчы, Чэхіі, Славаччыне і Вугоршчыне спатрэбіцца ў сярэднім 28 гадоў, каб прыватызаваць толькі палову сваіх дзяржаўных прадпрыемстваў.

У дасьледаваньні, якое мае назву «Eastern Promise» (Пэрспэктывы Усходу) і было апублікаванае лёнданскім Інстытутам Адама Сміта, даецца найболыш поўная і пэсымістычная ацэнка разьвіцьця Усходняй Эўропы з часу падзеньня камунізму ў 1989 г. Гэтая праца англьскіх навукоўцаў, пэўна ж, выкліча заклапочанасьць у заходніх сталіцах наконт выніковасьці палітыкі Сусьветнага Банку і такіх арганізацый, як «British expertise fund», заснаванай тры гады таму Маргарэт Тэтчэр для пашырэньня эканоміі вольнага рынку.

«Прысутнасьць заходніх дарадцаў не прывяла да агульнай пераацэнкі праграмаў прыватызацыі і рэформаў, — сьцьвярджаецца ў дасьледаваньні. Увогуле, існуе значная неадпаведнасьць паміж попытам на парады і іх даступнасьцю. Частку віны за гэта мусяць узяць на сябе і замежныя фундацыі дапамогі. Шмат мільёнаў даляраў былі выдаткаваныя ў кожнай краіне. Але тым ня менш усходнеэўрапейскія ўрады ня здольныя распрацаваць якія-колечы праграмы і накірункі прыватызацыі», — зазначаецца ў дасьледаваньні.

Аўтары пішуць, што ажыцьцяўляць заходнія парады не абавязкова. Краіны Усходняй Эўропы павінны перадусім вывучыць досьвед усходнеазіяцкіх прадпрыемстваў, прычыны посьпеху іх прадукцыі на сусьветных рынках.

З кожным годам, папярэджваюць аўтары, правядзеньне радыкальных рэформаў сутыкаецца з усё большымі перашкодамі. Калі рэформы не пачнуць прыносіць вынікаў праз пяць гадоў ад іх пачатку, людзі будуць шукаць іншага разьвязаньня сваіх праблемаў.

У Польшчы і Вугоршчыне дзяржаўны сэктар складае дзьве трэціны эканомікі, а ў іншых краінах — да 90%. 2/3 дзяржаўных прадпрыемстваў у краінах Усходняй Эўропы стаяць на мяжы развалу.

Аўтары прадказваюць, што «працэс рэформаў страціць палітычную і грамадзкую падтрымку і будзе спынены, а гэта выкліча сур'ёзную эканамічную і палітычную дэстабілізацыю».

Падрыхтаваў
Віктар ЛУК'ЯНАЎ.

Міжнародная асацыяцыя
"Бясьпека прадпрымальніцтва і асобы"

Беларускі
Інфармацыйны цэнтр

КОНІНФОРМ
прапануе

Паслугі прафэсіяналаў

- збор інфармацыі для дзелавых перамоваў
- выяўленьне некрэдытаздольных або ненадзейных дзелавых партнэраў
- ахова і суправаджэньне грузаў
- інфармацыйна-тэхнічнае, ахоўнае і сэрвіснае забесьпячэньне выставаў, кірмашоў, дзелавых сустрэчаў
- дэтэктыўная дзейнасьць і ахова фізычных асобаў
- маркетынг беларускага рынка і рынкаў краін СНД і Балтыі

Сродкі бясьпекі

- спэцыяльныя радыёсродкі
- спэцыяльная аптычная і відэатэхніка
- спэцыяльныя сродкі абароны
- сродкі абароны памяшканьняў
- банкаўскія ахоўныя сыстэмы
- апаратныя і праграмныя сродкі абароны інфармацыі
- сыстэмы абвешчаньня

Калі вас зацікавілі нашыя прапановы

МЫ ГАТОВЫЯ ВЫКАНАЦЬ ЛЮБУЮ КАНКРЭТНУЮ ЗАМОВУ

Наш тэлефон **(0172) 20-53-31**
(0172) 20-96-80
факс **(0172) 20-50-74**
тэлетайп **25-25-29 *Пирс***

БЯСЬПЕКА ДАРАЖЭЙ ЗА ГРОШЫ!

КІМ БЫЎ СКАРЫНА?

Адам Мальдзіс пра веравызнаньне першадрукара

«Каков народ — такова и церковь!» — даводзіцца чуць ад праваслаўнага духавенства, калі размова заходзіць пра пашырэньне выкарыстаньня беларускай мовы ў набажэнствах. Але калі кіравацца гэтай тэзай, то і сёньня жыў бы народ у паганстве.

Значэньне царквы, яе ерархаў нельга недаацэньваць. Справядліва заўважыў у інтэрвію газэце «Свабода» спадар Кастусь Мярляк (ЗША), што калі «ходзіць дамінацыя адной нацыі над другой і пранікненьне ў народ ідэяў большых народаў у меншыя праз царкву», гэта не дае магчымасьці для аб'яднаньня нават ва ўлоньні праваслаўя. «А калі ходзяць палякі і сьцьвярджаюць, што ўсе каталікі — палякі, дык цяперачы расейцы гэтую тэзу падтрымоўваюць і таксама кажуць, што беларусы — палякі. Гэта толькі з мэтаю, каб выклікаць канфлікт паміж дзьвюма царквамі на Беларусі».

Так, ёсьць аматары разыграць польска-каталіцкую карту ў сваіх інтарэсах. Справа даходзіць і да такіх сьвятыняў беларусаў, як Францішак Скарына. У тым жа Полацку ёсьць праваслаўныя сьвятары, якія перакананыя, што Скарына не Францыск, а Георгій. А нядаўна адзін навуковец напісаў ліст у камісію па Дзяржаўных прэміях з інсынуацыямі наконт таго, што Скарына — Георгій, а не Францыск, і, маўляў, у працах па скарыназнаўстве даецца памылковая ацэнка творчасьці выдатнага асьветніка і першадрукара. Дарэчы, гэта ў пэўнай ступені паўплывала на тое, што ніхто не атрымаў сёлета Дзяржпрэміі ў галіне грамадзкіх навукаў. Во як карціць аднесьці Скарыну толькі да адной канфэсіі — праваслаўнай!

Кіраўнік Скарынаўскага цэнтру спадар Адам Мальдзіс лічыць, што Скарына быў найперш каталіком і важна, што ён сам сябе называў Францішкам. Імя ж гэтае, несумненна, каталіцкае. Можна згадаць і іншыя факты: Скарына быў прыдворным лекарам і сакратаром каталіцкага біскупа Яна, ажаніўся з каталічкай Маргарытай Адвернік, вёў гадзьлічэньне ад нараджэньня Хрыста, у дакумэнтах сярэдзіны XVI-га стагодзьдзя называўся па дадзеных рымскай царквы...

З апошніх дасьледаваньняў, аднак, вядома, што сям'я Скарынаў, магчыма, ня цалкам прыняла каталіцкае веравызнаньне пасьля заснаваньня ў Полацку Бэрнардынскай місіі ў 1498 годзе. А була Папы Рымскага 1501 года дазваляла праваслаўным, якія пераходзілі на каталіцтва, не прымаць другога хросту. Гэта значыць, першы хрост прызнаваўся сапраўдным.

«У гэтым і адгадка ўсёй таямнічасьці веравызнаньня Скарыны. — лічыць Адам Мальдзіс. — Ён адчуваў сябе адначасова і каталіком, і праваслаўным. Ён адчуваў сябе хрысьціянінам у духу традыцый раньняга хрысьціянства. Скарына імкнуўся да паяднаньня каталіцызму і праваслаўя, разумеючы, што ў гэтай разьяднанасьці крыецца для беларускага народа трагедыя ў будучыні. Скарына прадбачыў, што запавольвае фармаваньне беларускай нацыі. У выніку гэтага расколу ні праваслаўе, ні каталіцызм ня сталі на працягу стагодзьдзяў нацыянальнымі веравызнаньнямі беларусаў. Як будуць паварочвацца тыя або іншыя вызнаньні да беларускасьці, да Беларусі — ад гэтага будзе залежаць і іхняе пашырэньне, іхні лёс на Беларусі». І вось нехта вельмі турбуецца пра тое, каб Францішак Скарына, выдатны прадстаўнік беларускага народу, належаў толькі да праваслаўя.

Алесь ДАШЧЫНСКІ

Амэрыканскі друк пра менскіх мастакоў

Газэта *The Philadelphia Inquirer* (22.11.92 г.) зьмясьціла артыкул з дадатнай ацэнкай твораў 13 менскіх мастакоў, паказаных на выставе ў галерэі Віляноваўскага Унівэрсытэту (штат Пэнсыльванія).

«Шмат якія з выстаўленых твораў, — піша крытык Вікторыя Донага, — выклікаюць пачуцьцё радасьці, іншыя адлюстроўваюць мэлянхолію ўспамінаў, смутак ростані, адзіноту, але рэдка — пакуты або трагедыю».

Пры гэтай нагодзе Донага інфармуе чытача пра чарнобыльскую трагедыю на Беларусі, дзе «ад часу ядзернае катастрофы 1986 году больш за 30 працэнтаў маладых жыхароў займелі рак шчытападобнае залозы».

Даўшы кароткія характарыстыкі творам мастакоў і мастачак — удзельнікаў выстаўкі — Леаніда Рыжкоўскага, Мікалая Ісаёнка, ягонае жонкі Марыі, Зоі Літвінавай, Сьвятланы Катковай, Алы Масіенкі, Леаніда Мельнікава, Івана Максімюка, Вольгі Грыдзінай, Валянціны Крывашэевай, Зоі Луцэвіч, Вадзіма Удавенкі і Сяргея Крыштаповіча — крытык Донага піша:

«Дыяпазон выстаўкі шырока сягае ад бязьвіннага і шчырага імпрэсіянізму да рэзкіх абвінавачаньняў, што заклікаюць нас да дзеяньня, калі запачаткаваная ў грамадзтве хвароба пашыраецца на ўсю прыроду ў глябальным маштабе. Ніводзін з гэтых мастакоў не карыстаецца гладкапісам (glossy style). І выстаўка служыць выдатным уступам да творчасьці менскіх мастакоў, што знаходзяцца цяпер на раздарожжы, бо эпахальныя палітычныя падзеі апошняга часу раптам адкрылі новыя магчымасьці перад мастакамі, якія прывыклі былі працаваць пад цяжарам традыцыі».

Артыкул Вікторыі Донага ілюстраваны фотаздымкам алейнага малюнку Сьвятланы Катковай «Веснавы дождж».

Карэспандэнтка, на жаль, не патурбавалася разабрацца ў англамоўным уступе да каталёгу выстаўкі, дзе коротка пададзеная гісторыя Беларусі і сказана пра цяперашні дзяржаўны сувэрэнітэт рэспублікі. У супярэчнасьці факту нацыянальна-дзяржаўнай апрычонасьці Беларусі аўтарка карэспандэнцыі (ці рэдакцыя газэты?) у загалоўку артыкулу назвала беларускіх мастакоў «расейцамі». Як бачым, мала разьбірацца ў мастацтве, трэба ведаць таксама некаторыя элемэнтарныя факты і з палітычнай рэчаіснасьці ўва Усходняй Эўропе.

Я.З.

Аляксей Карпюк — Чалавек году

Міжнародны Біяграфічны Цэнтр, які знаходзіцца ў Вялікабрытаніі ў г.Кэмбрыджы і трымае ў сьвеце першынства па выданьні даведнікаў «Хто ёсьць хто», апошнім часам пачаў заўважаць і беларусаў. Некаторыя нашыя суайчыньнікі, як паведамлялася, трапілі ў ягоныя сьпісы.

А нядаўна з Кэмбрыджа прыйшло афіцыйнае паведамленьне, што Чалавекам 1992 года абвешчаны і гарадзенскі пісьменьнік нябожчык Аляксей Карпюк (памёр у ліпені 1992 г.), зьвесткі пра яго будуць надрукаваныя ў 16-м выпуску «Хто ёсьць хто».

З гарадзенцаў А.Карпюк першы, хто трапіў у гэтае прэстыжнае выданьне, хаця лісты з прапановамі быць уключанымі ў даведнік атрымлівалі і некаторыя іншыя асобы. Аднак стрымліваў кошт: надрукавацца ў кэмбрыджскім выданьні каштуе $50, а ў аналягічных лёнданскім і амстэрдамскім даведніках — $100 і $200. Цікава, што існуе і бясплатная магчымасьць стаць чалавекам года. Аднак на гэтую ільготу мала хто можа разьлічваць.

С. МАКСІМОВІЧ

Кантактныя адрасы беларускіх арганізацыяў

ЛАТВІЯ

Латвійскае таварыства беларускай культуры «Сьвітанак»

Baltkrievu Kulturas Biedribas Latvija «SVITANAK».
226047 Латвія — Latvija, Rīga—47, Slokas iela — 37, т.61-42-21.

Аб'яднаньне мастакоў-беларусаў Балтыі «Маю гонар»

226050 Латвія — Latvija, Rīga—50, Brivibas iela, M.40, DZ.20M. Старшыня сп.Вячка Целеш.

Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны «Прамень».

F.Skorinas Varda Nosauktas Baltkrievu Valodas Biedrivas «PRAMEN».
226001 Латвія — Latvija, Rīga—1, Matisa iela 28. DZ.11. т.29-20-31.
Нам.старшыні сп.Алесь Карповіч.

Беларускі Фальклёрны ансамбль «Надзея».

226001 Латвія — Latvija, Rīga—1, Matisa iela 28, DZ.11. т.29-20-31.
Музычны кіраўнік сп.Ніла Александровіч.

ЭСТОНІЯ

Згуртаваньне беларусаў Эстоніі «Бацькаўшчына»

Valgevene Uhendus Eestis «Batskauštšõna».
200103 Эстонія — Eesti, Tallinn, Sakala 3 — 13, т.44-03-71.
Старшыня сп.Лявон Валуй.

Беларускае культурнае згуртаваньне «Бэз»

Valgevene kulturiselts «BEZ».
202020 Эстонія — Eesti, Kohtla-Järve, Pargi 40, т.22-723. 26-133.
Старшыня сп.Уладзімер Дзехцярук.

Беларуская радыёпраграма «Бацькаўшчына»

Eesti Radio, Valgevene Program «Batskauštšõna».
200100 Eesti, Tallinn, Konsiori 21, т.43-44-77.

АЎСТРАЛІЯ

Беларуская Цэнтральная Рада Беларускай Народнай Рэспублікі ў эміграцыі

143 Sackville St.. Fairfield N.S.W. 2165 Australia — Аўстралія.
Прэзыдэнт БЦР — сп.Міхась Зуй,
сакратар БЦР — сп.Віталі Цярпіцкі.

Беларускае Аб'еднаньне Аўстраліі

Byelorussian Association of Australia.
P.O. Box.94, Fairfield, N.S.W., 2165, Australia — Аўстралія.
Генэральны сакратар сп.Алесь Алехнік (Mr.A.Olechnik).

Беларускае Аб'еднаньне ў Заходняй Аўстраліі

Byelorussian Association in Western Australia.
43 Drynan Street, Bayswater, W.A., 6053, Australia — Аўстралія.
Старшыня сп.А.Мароз (Mr.Alexander Moroz).

Беларускі Цэнтральны камітэт у Вікторыі

Byelorussian Central Committee in Victoria.
57 Meredith Street, Broadmeadows, Vic., 3047, Australia —Аўстралія.
Старшыня сп.П.Гуз (Mr.P.Guz).

Беларускі культурна-грамадзкі клюб у Фэйрфілд (Сыднэй)

Byelorussian Cultural Social Club LTD.
2 Wrentmore Street, Fairfield, N.S.W. 2165, Australia — Аўстралія.

Беларуская Аўтакефальная Праваслаўная царква ў Адэлайдзе

Byelorussian Autocephalic Orthodox Church in South Australia.
5 Hindmarsh place, Hindmarsh, S.A., Australia — Аўстралія.

Беларуская Аўтакефальная Праваслаўная царква ў Мэльборне

Byelorussian Autocephalic Orthodox Church.
42 Thornton Drive, St. Albans, Vic., 3021, Australia — Аўстралія.

Гісторыю Беларусі пішуць немцы

Аспірантка Кёльнскага унівэрсытэту Дыяна Зыбэрт прыехала ў Менск пісаць сваю навуковую працу «Сельская гаспадарка на Палесьсі (1921-1939): параўнаньне заходняй (польскай) і ўсходняй (савецкай) частак Беларусі»

Дыяна лічыць, што ў 20-я гады беларускія сяляне яшчэ ня ведалі, дзе ім лепей: у Савецкім Саюзе ці ў Польшчы. Той, хто апынуўся пад Саветамі лічыў, што лепей пад Польшчай і наадварот. А вось калектывізацыя прынесла вялікія расчараваньні і тым, і другім.

Дыяна валодае расейскай і польскай мовамі, а таксама трохі чытае па-беларуску. Каштоўны матар'ял, па яе словах, яна знайшла ў зборніку «Перамога калгаснага ладу» ды іншых кніжках такога кшталту.

Алесь ДАШЧЫНСКІ

СКАНДАЛ

Кватэра для жонкі. Чужой

Ня так ужо часта даводзіцца сутыкацца з выпадкамі, калі нашы парлямантарыі аказваюць рэальную дапамогу выбаршчыкам, ды яшчэ й чужым. Адну з такіх гісторый Упраўленьне ўнутраных справаў Мінгарвыканкаму палічыла настолькі неардынарнай, што прызначыла службовае расьсьледаваньне. У поле зроку сваіх калегаў па службе праваправадку трапіў начальнік Цэнтральнага РАУС Менска народны дэпутат Беларусі Віктар Русак, чыя дабрыня да простай беларускай жанчыны ня ведае межаў.

У красавіку 1991 г. участковы Цэнтральнага РАУС Валяр'ян Піліпчук зьвярнуўся да свайго начальніка з просьбаю замацаваць за ім службовую кватэру па вуліцы Рэспубліканскай. Пытаньне было вынесенае на разгляд райвыканкаму, дзе ў якасьці прамоўцы выступіў Русак. З улікам таго, што Піліпчук працаваў у міліцыі з 1974 г., выканкам пагадзіўся выключыць кватэру зь ліку службовых. 15 лістапада таго ж года Піліпчук прыватызаваў яе за 3.270 рублёў. Ці не задорага для двухпакаёвай кватэры жылой плошчай 31,4 кв.м?

У гэты час дапамога Русака свайму падапечнаму пачала выходзіць за рамкі звычайнага, калі не сказаць разумнага. 16 кастрычніка ён піша ліст старшыні Маскоўскага райсавету Анатолю Гузанаву, у якім расьпісвае вартасьці Піліпчука і са шкадаваньнем паведамляе, што ў доме, дзе жыве ў службовай кватэры ўчастковы, будзе праведзены капрамонт, а жыхары будуць выселеныя. У сувязі з гэтым Русак просіць выдзеліць Піліпчуку кватэру па магчымасьці бліжэй да мейсца працы. Наўрад ці забыўся дэпутат, што кватэра ў Піліпчука даўно ўжо не службовая, і гэта толькі першае, што выклікае зьдзіўленьне, але не апошняе. Ніякага рамонту, тым больш з высяленьнем жыхароў, у доме па Рэспубліканскай нават не плянавалася. Але выканкам паверыў словам Русака і выдзеліў Піліпчуку яшчэ адну кватэру.

17 сакавіка 1992 г. Піліпчук зьвяртаецца ў Цэнтральны райсавет Менска з просьбаю дазволіць яму падараваць кватэру па вуліцы Рэспубліканскай стрыечнай сястры Але Андруковіч. Нягледзячы на тое, што згодна рашэньню гарвыканкаму дарчая можа мець месца толькі ў выпадках, калі заключаецца паміж блізкімі сваякамі (бацькі, дзеці, дзед, бабуля, унукі, родныя браты і сёстры), участковаму было дазволена адарыць так званую стрыечную сястру.

Вось так тлумачыць апэрацыі з кватэрамі сам Піліпчук: «... ён (Русак) сказаў, што ў яго ёсьць сваячка, якой неабходная кватэра. Пры гэтым ён растлумачыў, што я павінен напісаць заяву на імя старшыні Цэнтральнага райвыканкаму і за грошы ягонай сваячкі выкупіць кватэру, а затым аформіць дарчую і падараваць гэтую кватэру ягонай сваячцы...»

Выконваючы ўказаньні начальніка, Піліпчук за асабістыя сродкі прыватызуе кватэру. «...Я падышоў да Русака і сказаў, што за кватэру я заплаціў свае грошы, і ён мне іх вярнуў». Калі ўчастковы атрымаў жыльлё ў Маскоўскім раёне, ён аформіў дарчую на імя Андруковіч. Дарэчы, менавіта ў натарыяльнай канторы ён меў шчасьце адзіны раз пабачыць «сваячку».

Ад тлумачэньняў Андруковіч, лагодна кажучы, вянуць вушы. Па яе словах, стары і добры сябра Піліпчук паспачуваў яе цяжкаму становішчу (у «сваячкі» ня склалася адносіны з бацькамі мужа), што вырашыў падараваць ёй сваю кватэру. Арыгінальна гучыць і выраз: «У мяне ў Цэнтральным РАУС (за выключэньнем Піліпчука) нікога няма». Дзіўна, але ў АВІРы Цэнтральнага РАУС працуе інспэктарам яе родная сястра Карына Андруковіч. А вось хто адразу пасьля заканчэньня тэхнікума кааапэратыўнага гандлю паставіў яе на афіцэрскую пасаду, пытаньне небесспадстаўнае. Нешта занадта шмат супадзеньняў. У цэлым у паказаньнях Андруковіч шмат недарэчных тлумачэньняў, але затрымліваць на іх увагу ня мае сэнсу.

Без дапамогі Русака Піліпчук ніколі ня змог бы атрымаць другую кватэру. Загадчык кватэрнага аддзела Маскоўскага райвыканкаму растлумачыў наступнае: «Калі б не было дэпутацкага запыту Русака, Піліпчук наўрад ці атрымаў бы кватэру нават да гэтага часу. Пры выдзяленьні яму кватэры па вуліцы Апанскага я, а таксама іншыя супрацоўнікі кватэрнага аддзела мелі зьвесткі, што кватэра па вуліцы Рэспубліканскай — службовая». А ўзятая гэтая інфармацыя была, як вядома, зь ліста народнага дэпутата.

Але чаму ж Русак зацікаўлены ў гэтай справе? Выклікае сумненьне, што Андруковіч ягоная сваячка, але тым ня менш пэўны клопат пра яе начальнік міліцыі праявіў. Са слоў цесьляра РБУ Цэнтральнага раёна Алега Кашкана, які рамантаваў кватэру Андруковіч, у яе заходзіў падпалкоўнік міліцыі, які сказаў, што ён — гаспадар кватэры і ягонае прозьвішча — Русак. Андруковіч, між іншым, замужам і мае дзіця...

Начальніку Цэнтральнага РАУС падабаецца вырашаць жыльлёвую праблему комплексна. У вёсцы Лапаравічы, што на беразе Менскага мора, ён будуе шыкоўны катэдж. Дазволу на будоўлю ў выканкаме ён не атрымаў, але гэта, відаць, яго не вельмі хвалюе.

Наўрад ці гэтая гісторыя пройдзе для дэпутата бясьсьледна. Але ня варта забывацца, што яшчэ нядаўна Русак быў адным з прэтэндэнтаў на пасаду начальніка ўсёй менскай міліцыі. Незразумела, за якія заслугі яму двойчы было прысвоенае званьне датэрмінова: маёра і падпалкоўніка. Усё гэта наводзіць на пэўныя думкі аб моцных тылах. Можа, рэч у тым, што да нядаўняга часу пад яго кіраўніцтвам працаваў начальнікам аддзела па барацьбе з эканамічнай злачыннасьцю Мікалай Данілаў, сваяк вядомага начальніка ўпраўленьня СМ РБ Генадзя Данілава. А Саўмін, як вядома, свае кватэры проста не аддае.

Алесь АСТАХОЎСКІ

Усё пра ўсё

ДАПАМОЖАМ АМЭРЫЦЫ!

Рэдакцыя газэты СВАБОДА нядаўна атрымала па пошце нумар амэрыканскага часопіса радыкальна-кансэрватыўнага кірунку «The American spectator», а сьледам за ім з Амэрыкі прыйшоў ліст, падпісаны галоўным рэдактарам гэтага выданьня Эмэтам Тырэлам.

Сп.Тырэл прапанаваў нам паўплываць на палітычнае жыцьцё Амэрыкі. Якім чынам? «Калі вы зробіце свой унёсак у фонд часопіса «The American spectator», — піша галоўны рэдактар, — вы дапаможаце ўзмацніць наш уплыў на палітычнае жыцьцё Злучаных Штатаў у 1993 г. Мы будзем вам вельмі ўдзячныя за любую суму. Я спадзяюся, вы будзеце шчодрымі, выпісваючы чэк».

Напэўна, гэта першы выпадак, калі амэрыканцы шукаюць фінансавую дапамогу ў былым Савецкім Саюзе. Вядома, прыемна, калі цябе лічаць багатым чалавекам. На жаль, мы змаглі даслаць у «The American spectator» усяго толькі калядныя віншаваньне.

Чкалаўцы — хлопцы гарачыя

У калгасе імя Чкалава (Драгічынскі раён) вяскоўцы сталі сьведкамі бойкі паміж старшынёю калгаса А.Кузьмічом і ягоным намесьнікам М.Манцэвічам, якія вырашылі гэткім чынам высьветліць свае асабістыя адносіны. У выніку — нам.старшыні рашэньнем праўленьня калгаса пераведзены на ніжэйшую пасаду.

«Калгасы — гэта школа дармаедзтва, п'янства і зладзейства»

Так заявіў у інтэрвію газэце «Московские новости» адзін з расейскіх калгасных лідараў Міхаіл Вагін, — былы народны дэпутат СССР, былы член ЦК КПСС, герой дзесяткаў кніг і дакумэнтальных фільмаў.

«Усё! Калгасы сябе вычарпалі. Трэба разганяць. Інакш поўная дэградацыя, — перакананы М.Вагін. — Людзі перасталі працаваць. Ім толькі зарплату давай. А яе ўжо няма. Няма прадукта на зарплату, не вырабляем... Зьбіраю неяк самых дужых дзядзькоў, кажу: «Бярыце зямлю. Дамо колькі трэба, і найлепшую. Тэхніку дамо, насеньне на разгон — усё бясплатна. Толькі пакажыце, як трэба гаспадарыць на зямлі.» Пытаюцца: «А зарплату якую дасі?» — «Якая, — кажу, — зарплата? Вы — фэрмэры. Што напрацуеце, тое й ваша». — «Не, — кажуць, — без зарплаты нязгодныя». Вось так!.. Калгасы ператварыліся ў школу дармаедзтва, п'янства і зладзейства, і ніякага дабрабыту яны не дадуць... Цярпеньня маіго больш няма. Пайду на пэнсію».

Парад прэзыдэнтаў

Чачэнская Рэспубліка выпусьціла ў абарачэньне свае першыя пяць марак. На марцы з самым высокім наміналам — партрэт Джахара Дудаева.

Расейскае міністэрства сувязі, даведаўшыся пра зьяўленьне «сэпаратысцкіх» марак, выдала загад «лічыць несапраўднай аплату паштовых паслугаў маркамі Чачэнскай рэспублікі» і забараніла «Роспечати» распаўсюджваць іх.

А ў Грозным, тым часам, «забаранілі» праспэкт Рэвалюцыі. Цяпер ён носіць імя Міхаіла Гарбачова. Як бачым, Чэчня больш прыхільна ставіцца да Масквы.

ЛЮБЛЮ ГАБРЭЯЎ БЕЗ «ПАМЯТИ»

У адным з нарсудоў Масквы пачаўся працэс па зыску таварыства «Память» да «Еврейской газеты». «Памятнікі» інкрымінуюць гэтаму выданьню зьнявагу годнасьці і патрабуюць 20 мільёнаў за тое, што ў траўні 1991 г. «Еврейская газета» назвала газэту «Память» антысэміцкаю.

Такі эпітэт газэта «Память» заслужыла, апублікаваўшы «Пратаколы сыёнскіх мудрацоў» і карыкатуру на габрэяў, якія падаюцца ў выглядзе бандытаў, што дзеляць абшары Расеі. Галоўны рэдактар «Еврейской газеты» зауважыў, што карыкатуры падобнага характару друкаваліся ў газэтах фашысцкай Гэрманіі, а «Пратаколы» — гэта правакацыйная брашура, прызнаная фальшыўкаю яшчэ ў 1934 г. на міжнародным судзе ў Жэнэве. На гэта Д.Васільеў заявіў: «Пратаколы» сапраўдныя, а што да самых габрэяў і ўсіх сэмітаў наогул, то да іх ён ставіцца ляяльна. Слуханьне справы прыпыненае да заканчэньня экспэртызы адносна паходжаньня «Пратаколаў» і значэньня слова «антысэміт».

(«Коммерсантъ»)

Вучыце мову!

Пракуратура Летувы ўзбудзіла некалькі крымінальных справаў аб парушэньні закона «Аб дзяржаўнай мове».

Адна зь іх — супраць дырэктара Віленскага станкабудаўнічага завода «Жальгірыс», дзе справаводзтва дагэтуль вядзецца на расейскай мове.

Крэйсэр «Минск» — на могілках

Авіяносец «Минск» адбуксіраваны ў бухту «Северная», дзе знаходзяцца могілкі ваенных караблёў Ціхаакіянскага флёту Расеі. Разам са сьпісанымі раней атамнымі падводнымі лодкамі ён будзе чакаць тут вырашэньня свайго далейшага лёсу.

Па зьвестках японскай газэты «Токіо сінбун» авіяносец хоча купіць Кітай.

ГАРБАТА ПРАЎДУ ТАБЕ СКАЖА

Ня шмат хто ведае, што на пачку марачнай гарбаты можна знайсьці асноўныя зьвесткі пра яе гатунак, якасьць, пра моц і колер яе настою. Хоць у беларускіх крамах цяжка знайсьці сапраўды добрую гарбату, для самых заўзятых гурманаў мы зьмяшчаем ніжэй найбольш пашыраныя абазначэньні.

Гарбата клясыфікуецца на падставе віду і пасьлядоўнасьці сарваных лісьцяў.

Літара «Т» (ад анг. *tip* — кончык) азначае найлепшы гатунак. Гэта так званая кветкавая гарбата, атрыманая зь неразьвітых пупышак.

FOP — скарот ад *Flowery Orange Pekoe* — гарбата зь неразьвітых пупышак і наймаладзейшых лісткоў.

Orange Pekoe — гарбата, прыгатаваная з другіх лістоў.

Літара «Р» — скарот ад *Pekoe* — гарбата з трэціх лістоў.

Літара «В» — (ад анг. *broken* — зламаны) абазначае гарбату з ламаных лістоў. Такая гарбата дае вельмі моцны настой.

Літара «F» — азначае найгоршы тып гарбаты з пакрышаных лістоў.

Літара «S» (special) — гарбата вельмі добрага гатунку.

Літара «G» (golden) — настой залатога колеру.

Гарбатныя крупінкі ды пыл выкарыстоўваюцца для вырабу «экспрэсавых» гарбатаў.

Польскае Таварыства эканомікі ўнутранай гаспадаркі нядаўна правяло экспэртызу больш як 20 відаў гарбаты, што прапануецца на рынку Польшчы.

У выніку тэстаў лісьцевых гарбатаў высокую адзнаку заслужылі: *Ceylon Linea de Oro, Linea Brasil, Assam, Goodwill.* Здавальняючую ацэнку атрымалі: *Madras, Regent Tea Madras, Lenea especial, Popularna, Balalaika Mischung.*

Зь дзесяці грануляваных гарбатаў толькі чатыры атрымалі станоўчую ацэнку: *Goodwill Premium, Golden Assam, Girnar Royal, Goodwill Assam.*

Па матар'ялах замежнага друку падрыхтаваў **Віктар Лук'янаў.**

ПЕСТУНЫ НА КОЛАХ

У вашага катка баліць жывоцік і яму патрэбны вэтэрынар? Вашага сабачку чакаюць у цырульні, а вы ня можаце паехаць разам зь ім?

У Токіо знайшлі вырашэньне гэтае праблемы: новая служба таксі для пестуноў. Уладальнік гэтае службы Шуген Ісігуро раней займаўся перавозкамі грузаў накшталт мэдычнага абсталяваньня і твораў мастацтва, але калі кліенты пачалі прасіць яго перавозіць сваіх жывёлін, Ісігуро убачыў у гэтым новую крыніцу прыбыткаў. Ён кажа, што гэты бізнэс выгодны. Пасажыры — ці лепей сказаць уладальнікі пасажыраў — плоцяць 8.000 енаў ($65) за гадзіну. Пад час паездкі каты, сабакі ды іншыя пестуны карыстаюць з кандыцыяванага паветра і атрымліваюць асалоду ад музыкі. Але хаця бізнэс і квітнее, ёсьць у яго і свае хібы. Так, Ісідуро кажа: «Некаторыя каты драпаюць мяне, як шалёныя».

Ліцэнзія №10. Афсэтны друк. Друкарня «Беларускі Дом Друку». Замова 145. Наклад 20 000.